زنجیرەی ڕێنماییەکانی ڕێگای ڕاست

ڕوناکی نییەت پاکی
و
تاریکییەکانی
ویستی دونیا بەکاری دوارِۆژ

لە ژێر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا

نوسینی :

د. سعید بن علي بن وهف القحطاني

وەرگێڕانی :

م.شاخوان جواد أحمد

پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف) / چەمچەماڵ

چاپی یەکەم

١٤٢٩کۆچی-٢٠٠٨زایینی

=====================================

لەبڵاوکراوەکانی

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org

islam_kurd_ba8@yahoo.com

07701517378

عێراق - کوردستان - کەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

کتێبی ژمارە ﴿٥٥﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی وەرگێڕ

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونتوب إليه ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له واشهد أن لا اله إلا الله وحده لا شريك له واشهد أن محمدا عبده ورسوله.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٢﴾ (١)

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١﴾ (٢)

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ٧١﴾ (٣)

أما بعد :

فإنَّ خيرَ الحديثِ كِتابُ اللهِ، وَخيرَ الهَدْيِ هَدْيُ مُحمَّدٍ ﷺ، وَشرَّ الأمورِ مُحْدَثاتُها، وكلَّ مُحدَثَةٍ بِدْعَة، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَة، وَكُلَّ ضَلالَةٍ فِي النّار.

موسڵمانی خۆشەویست ئەم نامیلکەیەی بەر دەستت باس لە یەکێك لە گرنگترین بنچینەکانی گیرابوونی کردەوە چاکەکان دەکات، ئەو بنچینەیەی ئەگەر لە هەر کردەویەکی چاکەدا نەبێت وەرناگیرێت و قەبوڵ نابێت، ئەویش نییەت پاکییە، بۆیە گەورەترین و بەنرخ ترین دەست مایەی موسڵمان بۆ گیرابوون و بەدەست هێنانی پاداشتی زۆر لەسەر کردەوە چاکەکانی بریتیە لەو نییەتەی کە لەناو دڵیدا هەیە، جا بە پێی بوون و نەبوون و کەم و زۆری نییەتی حیساب بۆ کردەوەکانی دەکرێت.

بۆیە موسڵمانی خۆشەویست زۆر هەوڵ بدە نییەتت تەنها بۆ خوای پەروەردگار بێت لە ئەنجام دانی کردەوەکانتدا، چونکە خێرو بەرەکەتی دونیاو دواڕۆژ لە فەزڵ و گەورەیی بەروو بومەکانی نیەت پاکییە، وە گەورەترین هۆکارە بۆ گیرابوون و وەرگیرانی کردەوەکان ئەگەر شوێن کەوتنی پێغەمبەری (ﷺ) لە گەڵدا بێت، وە دەبێتە مایەی بە دەست هێنانی خۆشەویستی خوای پەروەردگار و پاشان خۆشەویستی فریشتەکان، وە نیەت پاکی بنچینەو بنەماو ناوەڕۆکی هەموو کردەوەیەکە.

موسڵمانی ئازیز بە هۆی نییەت پاکی و دڵسۆزیتەوە خێرو پاداشتت بۆ دەنوسرێت لەسەر کردەوە حەڵاڵ و دونیاییەکان ئەگەر لە ئەنجامدانیاندا مەبەستت خوای پەروەردگار بێت، وە خێرو پاداشتت بۆ دەنوسرێت لەسەر ئەو کردەوانەی کە نییەتی باش و ڕاستت هەبووە بیانکەیت ئەگەر نەتتوانی بیشیان کەیت (بە هۆی ڕێگرێکەوە)، موسڵمانی خۆشەویست ئەگەر دەتەوێت خوای پەروەردگار ئەم ئوممەتە سەربخات بەسەر دوژمنان و ناحەزانیدا ئەوە هەوڵ بدە نییەتت پاك بکەیتەوە لە ڕیاو بەشەکانی نەفست، وە بزانە نییەت پاکی مایەی ڕزگار بوونە لە سزای دواڕۆژ، وە هۆکارە بۆ لاچوون و نەمانی تەنگ و چەڵەمەی دونیاو دواڕۆژ، وە مایەی ڕزگار بوونە لە گومڕایی و سەرلێشێواوی، وە هۆکارە بۆ زیاتر هیدایەت و ڕێنموونی.

---

(١) سورة آل عمران ، آية (١٠٢) .

(٢) سورة النساء ، آية (١) .

(٣) سورة الأحزاب ، آية (٧٠-٧١) .

بۆیە خوشك و برای ئازیز ئەگەر دەتەوێت هەست بە دڵ ئارامی و بەختەوەری بكەیت، ئەگەر دەتەوێت ئیمان لە دڵتا جوان و ڕازاوە بێت و عاقیبەتت خێر بێت و پاڕانەوەكانت گیرابێت و لە ناو گۆڕدا نازو نیعمەت و موژدەی دڵخۆش كەر بە دەست بهێنیت و بچیتە ناو بە هەشتەوەو ڕزگار بێت لە ئاگری دۆزەخ، ئەوە هەوڵ بدە هەر كاتێك كردەوەی چاكەت كرد تەنها مەبەستت ڕازی كردنی خوای پەروەردگار بێت و دوور بیت لە ڕیا كردن و كردەوە كردن بۆ نەفسی خۆت.

داواكارم لە خوای پەروەردگار بۆ خۆم و سەرجەم موسڵمانان دڵسۆزی و نیازپاكیمان پێ ببەخشێت لە هەموو ووتەو كردەوەیەكدا، وە كردەوەكانمان پاك بكاتەوە لە بەشی نەفس و هەواو ئارەزووەكانی، وە دوورمان بخاتەوە لە كردنی ڕیا.

لە كۆتاییدا لە خوای پەروەردگار دەپاڕێینەوەو دەڵێین:﴿ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ ﴾ (آل عمران: ٨).

: م. شاخەوان جەواد ئەحمەد

پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف)

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی دانەر :

إن الحمد لله، نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسانٍ إلى يوم الدين، وسلم تسليمًا كثيرًا، أما بعد:

موسوڵمانی خۆشەویست ئەمەی بەردەستت نامیلکەیەکی کورتە لەسەر" **ڕوناکی نییەت پاکی و تاریکییەکانی ویستی دونیا بەکاری دوا ڕۆژ** " تیایدا تێگەیشتن لە ماناو واتەی نییەت پاکی و گرنگی و پایەی بەرزی نیەتی باشم ڕوون کردۆتەوە، وە باسی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری چاکەم کردووە، وە باسی ئەو کارانەم کردووە کە بۆ بەدەست هێنانی دونیا دەکرێت، وە باسی ترسناکی و جۆرو بەشەکانی ڕیام کردووە، وە باسی شوێنەواری خراپی ڕیا لەسەر کردەوە چاکەکانم کردووە، وە باسی هۆکارو پاڵنەرەکانی ڕیام کردووە، وە باسی ڕێگا چارەی بەدەست هێنانی نیەت پاکیم (الإخلاص) کردووە.

موسڵمانی خۆشەویست نییەت پاکی هۆکارێکە بۆ سەرکەوتن و ڕزگار بوون لە سزای خوای پەروەردگار، وە بەرز بوونەوەی پلەو پایە لە دونیا و دواڕۆژدا پێی، وە سەرفراز بوون بە خۆشەویستی خوای پەروەردگار بە هۆیەوە، وە خۆشەویستی ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی بۆ کەسی نیازپاک (المُخلِص)، کە بەڕاستی ئەمە نورو ڕوناکییەکە خوای پەروەردگار دەیخاتە دڵی ئەو بەندانەی کە خۆی ویستی لێیە، هەروەك خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ ﴿٤٠﴾﴾ (النور: ٤٠).

واتە: هەرکەسێك خوای پەروەردگار نورو ڕوناکی پێ نەبەخشێت، ئەوە هەرگیز نورو ڕوناکی نییە. ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری دواڕۆژ هەمووی تاریکییە، لەبەر ئەوەی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری دواڕۆژ پێچەوانەی خوا بە تەنها پەرستییە، وە ئەگەر تێکەڵ بەهەر کردەوەیەك ببێت ئەوە هەڵی دەوەشێنێتەوە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾﴾ (هود: ١٥-١٦).

واتە: هەرکەسێك لە ژیانی دونیادا تەنها مەبەست و هەوڵ و کۆششی دونیاو جوانیەکانی بێت، ئەوا ئێمە لەدونیادا ئاوات ومەبەستەکانی ئەدەینێ "بە ئەندازەی ویستی خۆمان کە بڕیارمان لەسەر داوە نەك بەمەبەست وهەڵپەو هەموو ئاواتەکانی خۆیان" وە لە دونیادا بەرهەمی ڕەنجی خۆیان وەرئەگرن، وە لە دوا ڕۆژدا هیچ پاداشتی چاکەیان نادرێتەوە وە هیچ خۆشی و ئیسراحەتیان بۆ نییە تەنها ئاگری دۆزەخ نەبێت، وە ئەو کردەوانەی لە دونیادا ئەیان کرد هەمووی پوچەڵە و وەرنەگیراوە لای خوای پەروەردگار چونکە بۆ خوای پەروەردگاریان نەکردوەو مەبەستیان ڕازی بوونی ئەو نەبووە.

ئەم نامیلکەیەم کردۆتە دوو بەشەوە، هەر بەشەی چەند باسێکی لە ژێردا جێ دەبێتەوە، بەم شێوەیەی لای خوارەوە:

بەشی یەکەم: ڕوناکی نییەت پاکی.

باسی یەکەم: تێگەیشتن لە ماناو واتەی نییەت پاکی.

باسی دووەم: گرنگی نییەت پاکی.

باسی سێیەم: پلەو پایەی بەرزی نیەتی باش.

باسی چوارەم: بەرو بووم و سودەکانی نییەت پاکی.

بەشی دووەم: تاریکییەکانی ویستی دونیا بەکاری دوا ڕۆژ

باسی یەکەم: ترسناکی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری چاکە.

باسی دووەم: جۆرەکانی ئەو کارانەی کە بۆ بەدەست هێنانی دونیا دەکرێت.

باسی سێیەم: ترسناکی و زیانەکانی ڕیا.

باسی چوارەم: جۆرو وردەکارییەکانی ڕیا.

باسی پێنجەم: بەشەکانی ڕیاو شوێنەواری خراپی لەسەر کردەوە چاکەکان.

باسی شەشەم: هۆکارو پاڵنەرەکانی ڕیا کردن.

باسی حەوتەم: ڕێگا چارەی بەدەست هێنانی نیازپاکی و چارەسەری ڕیا کردن.

داواکارم لەو خوایە بەو ناوە گەورەیەی ئەگەر داوای لێ بکرێت پێی ئەبەخشێت، وە ئەگەر هاواری بۆ بکرێت پێی وەڵام ئەداتەوە، داوای لێ دەکەم، ئەم کارە پیرۆزە تەنها لەبەر خاتری ئەو بێت، نوسەرو خوێنەرو چاپکەرو بڵاو کەرەوەی لە فیردەوسی بەرزو پان و بەرین پڕ نازو نیعمەت نزیك بکاتەوە، وە سودم پێ بگەیەنێت لە ژیانی دونیاو پاش مردنم، وە سود بە هەموو ئەو کەسانە بگەیەنێت کە ئەگات پێیان، بەڕاستی خوای پەروەردگار باشترین داوا لێکراوە و بەرێزترین ئومێد پێ بووانە، تەنها هەر ئەو پشتیوانمانە وباشترین پشت پێ بەستراوە، وە سوپاس و ستایش بۆپەروەردگاری هەردوو جیهانیان، وە سەڵات و سەلامی خوای پەروەردگار لەسەر بەندەو پێغەمبەری (ﷺ) ڕاستگۆی خۆی و یارو یاوەران و شوێن کەوتوانیان بە چاکی تاڕۆژی دوایی بێت.

بەشى یەكەم: ڕوناكى نییەت پاكى

باسى یەكەم: تێگەیشتن لە ماناو واتەى نییەت پاكى:

مانای ووشەی (الإخلاص) لە زمانەوانیدا: خَلَصَ يَخلُصُ خلوصًا: واتە: پاك بووەوە و خلّت و خاشى لەسەر نەما، وە دەوترێت: خَلَصَ مِن وَرطَتِهِ: سەلامەت بوو لێى و ڕزگارى بوو، وە دەوترێت: خلَّصه تَخليصًا، واتە: ڕزگاری كرد، والإخلاصُ في الطّاعة: تَركُ الرِّياء[1]، نییەت پاكى لە پەرستندا، بریتیە لە واز هێنان لە ڕیاكردن.

وە بنچینەی نییەت پاكى ئەوەیە: كاتێك بەندەیەكى موسڵمان هەر كردەوەیەكى چاكە دەكات مەبەستى پێى تەنها نزیك بوونەوە بێت لە خوای پەروەردگار.

زانایان (ڕەحمەتى خوایان لێبێت) پێناسەی زۆریان بۆ نییەت پاكى كردووە، كە مانای هەندێكیان نزیكە لە یەكەوە:

ووتراوە: نییەت پاكى واتە: هەموو مەبەستەكان لە پەرستندا تاك ڕاگرتنى خوای پەروەردگار بێت.

وە ووتراوە: نییەت پاكى واتە: یەكسان بوونى كردەوەكانى بەندەی موسڵمان لە نهێنى و ئاشكرادا، وە ڕیا واتە: پیشاندانى ڕووكەش بە باش ترو چاكتر لە ناوەڕوك، وە ڕاستگۆیى لە نیازپاكیدا ئەوەیە: ناوەڕك و نهێنى بەندەی موسڵمان ئاوەدانترو گەشاوەتر بێت لە ڕووكەشى.

وە ووتراوە: نییەت پاكى واتە: پاككردنەوەی كردەوە لە هەموو كارێك كە ئەو نیازە لەكەدار دەكات (وەكو: ڕیا و خۆ دەرخستن و .....هتد)[2].

موسڵمانى خۆشەویست ئەوەی لە پێشدا باسكرا ئەوەمان بۆ ڕوون بووەوە كە نییەت پاكى بریتیە لە: ئەنجامدانى كردەوە تەنها بۆ خوای پەروەردگار و نزیك بوونەوە پێى تەنها لە خوای پەروەردگاری تاك و تەنها، كە نابێت نییەتى ئەو كردەوەیە هیچ ڕیاو خۆدەرخستن و داواكردنى شتێكى كەمى بەسەر چوو و خۆ لە پێش كردنێكى تێدا بێت، بەڵكو بە ئەنجامدانى ئەو كارە چاكەیە ئومێدی پاداشتى خوای پەروەردگاری هەبێت، وە ترسى سزای خوای پەروەردگاری هەبێت، وە بەتەمای ڕازی بوونى خوای پەروەردگار بێت.

هەر بۆیە زانای پایە بەرز فُضَيلي كوڕی عِياض (ڕەحمەتى خوای لێبێت) دەفەرموێت: ﴿نەكردنى كردەوەی چاكە لە ترسى خەڵكى ڕیایە، وە كردنى كردەوەی چاكە لەبەر (یان بۆ) خەڵكى شیركە، وە نییەت پاكى ئەوەیە خوای پەروەردگار سەلامەتت بكات لەو دوو كارە﴾[3].

نییەت پاكى لە ژیانى موسڵماندا واتە: مەبەستى بە كردەوەو ووتەو سەرجەم هەڵس و كەوتوو ڕێنمونى كردن و فێربوونى تەنها خوای پەروەردگار بێت، ئەو خوایەی كە هیچ هاوەڵ و شەریكى نییە، وە هیچ پەروەردگارێك نییە جگە لە خۆی.

---

[1] بروانە: المعجم الوسيط ١/٢٤٩، ومختار الصحاح ص٧٧.

[2] بروانە: مدارج السالكين لإبن القيم ٢/٩١.

[3] بروانە: هەمان سەرچاوە ٢/٩١.

باسی دووەم: گرنگی نییەت پاکی

موسڵمانی خۆشەویست خوای پەروەردگار مرۆڤ و جنۆکەکانی دروست کردووە بۆ ئەوەی بە تاك و تەنها بیپەرستن و هیچ هاوەڵێکی بۆ بڕیار نەدەن، وە فەرمانی کردووە بە هەموو مرۆڤ و جنۆکەکان تا نییەت پاك بن لە پەرستنەکانیاندا، هەروەك فەرموویەتی: ﴿ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ﴾ (البينة: ٥).

واتە: فەرمانیان پێنەکراوە تەنها بەوە نەبێت کە خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها بپەرستن و دڵسۆزو نییەت پاك بن لەو دینداری و پەرستنەی کە بۆ خوای پەروەردگاری دەکەن.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ فَٱعۡبُدِ ٱللَّهَ مُخۡلِصٗا لَّهُ ٱلدِّينَ ۝٢ أَلَا لِلَّهِ ٱلدِّينُ ٱلۡخَالِصُۚ ۝٣ ﴾ (الزمر: ٢-٣).

واتە: بێگومان ئێمە قورئانی پیرۆزمان دابەزاندووە بۆسەر تۆ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە حەق (تا حەق و ڕاستی ڕوون بکاتەوە)، کەواتە هەر خوا بپەرستەو مل کەچ و دڵسۆزو نیازپاکبە لە پەرستنەکانتدا بۆ خوای پەروەردگار، وە ئاگادار بن و باش بزانن کە دینی پاك و خاوێن (بە دڵسۆزی و نییەت پاکی) تەنها بۆ خوای پەروەردگارە.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ قُلۡ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحۡيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ۝١٦٢ لَا شَرِيكَ لَهُۥۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرۡتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ۝١٦٣ ﴾ (الأنعام: ١٦٢-١٦٣).

واتە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە موشریکین و هاوەڵ پەیدا کەران بڵێ: من نوێژ کردنم و (فەرزەکانم و سوننەتەکانم) سەربڕینم و هەموو ژیانم – ئەوەی لەم دونیایەدا ئەنجامی ئەدەم و ئەوەی کە بەسەرم دێت"مردنم" واتە هەموو ئەو کارە چاکانەی کە لەسەری ئەمرم تەنها بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیانە، ئەو خوایەی کە هیچ هاوەڵێکی نییە، بەو شێوەیە فەرمانم پێ کراوە کە هەموو پەرستنەکان تەنها بۆ خوای گەورە ئەنجام بدەم، وە من یەکەم کەسم لەم ئوممەتە کە مل کەچ بم بۆفەرمانەکانی خوای گەورە.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡمَوۡتَ وَٱلۡحَيَوٰةَ لِيَبۡلُوَكُمۡ أَيُّكُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗاۚ ۝٢ ﴾ (الملك: ٢).

واتە: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە کە مردن و ژیانی دروست کردووە بۆ ئەوەی تاقیتان بکاتەوە کام لە ئێوە کردەوەی جوان و باشی کردووە.

هەربۆیە زانای پایە بەرز فُضَيلي کوڕی عـیاض (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: ﴿ أَحۡسَنُ عَمَلٗا: هُوَ أَخلَصَهُ وَأَصوَبَهُ، قالوا: يا أبا عَلي: ما أَخلَصَهُ وَأَصوَبَهُ؟ فَقال: إنَّ العَمَلَ إذا كانَ خالِصًا وَلَمَ يَكُن صَوابًا لَم يُقبَل، وَإذا كانَ صَوابًا وَلَم يَكُن خالِصًا لَم يُقبَل، حَتّى يَكون خالِصًا صَوابًا. وَالخالِصُ أن يَكونَ للهِ والصَّوابُ أن يَكونَ عَلى السُّنَّةِ﴾[٤].

واتە: أَحۡسَنُ عَمَلٗا: هو أَخلَصَهُ وَأَصوَبَهُ، ووتیان: ئەی باوکی علی (أَخلَصَهُ وَأَصوَبَهُ) مانای چی یە؟ ئەویش فەرمووی: ﴿هەر کردەوەیەك ئەگەر دڵسۆزی (نییەت پاکی) تیابوو بۆ خوای پەروەردگار بەڵام (صَواب)ی تێدا نەبوو ئەوە وەرناگیرێت، وە ئەگەر (صَواب)ی تێدا بوو بەڵام مەبەستەکە بۆ خوای پەروەردگار نەبوو هەر وەرناگیرێت، بەڵکو دەبێت ئەو کردەوەیە ئیخلاص و صوابی تێدا بێت بۆ ئەوەی وەرگیراو بێت، مەبەست بە (الخالص) تەنها بۆ خوای پەروەردگار بێت، وە (الصّواب)

---

[٤] **بڕوانە**: مدارج السالكين ٢/٨٩.

واتــە: ئــەو کردەوەیــە لەســەر ســوننەت بێــت﴾ پاشــان ئــەم ئایەتــەی خوێنــدەوە ﴿فَمَن كَانَ يَرْجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا ﴿١١٠﴾﴾(الكهف: ١١٠).

واتە: هەر کەسێك ئومێدی ئەوەی هەیە کە بە سەرفرازی و بەختەوەرییەوە بگەڕێتەوە لای خوای پەروەردگار و بگـات بـە دیداری با کردەوەی چاکە بکات و بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نەدات (لە عیبادەتەکانیـدا دڵسۆزی و ئیخلاصـی تێدا بێت و ڕیای تێکەڵ نەکات).

وە هەروەها دەفەرمووێت: ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ ﴿١٢٥﴾ ﴾ (النساء: ١٢٥).

واتە: کێ هەیە لەو کەسە ئاینی جوانتر و ڕێکترو باشتر بێت کە ڕووی کردۆتە خـوای پـەروەردگار و تـەواو خـۆی داوەتـە دەست ئەوو زۆر چاکەکاریشە، بێ گومان هیچ کەس لەو باشتر نییە. ڕوو کردنە خوای پـەروەردگار، واتـە: نیازپـاك بیـت لـە مەبەست و کردەوەدا بـۆ خـوای پـەروەردگار، چـاکەکاری لـە عیبادەتـدا، واتـە: شـوێن کـەوتووی سـوننەتەکانی پێغەمبـەر (ﷺ)بێت[٥].

هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) أَنسي کوڕی مالك (ﷺ) دەفـەرموێت: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: ﴿ثَلاثٌ لا يَغلُّ عَلَيهِنَّ قَلبُ مُسلِمٍ: إخلاصُ العَمَلِ للهِ، وَمُناصَحَةُ ولاةِ الأمرِ، وَلُزومَ جَماعةِ المسلمينَ فَإنَّ دَعوَتَهُم تُحيطُ مِن وَرائِهِم﴾[٦] واتـە: سـێ کار هەیە هیچ ڕق و کینەو حەسودیەك لە دڵی موسڵماندا ناهێڵێت (یان سێ کار هەیە نابێت هیچ دڵێکی پاکی موسڵمان لێـی بێبەش بێت)، ئەویش: کردنی هەموو کردەوەیەکی چاکە تەنها بۆ ڕازی بوونی خوای پـەروەردگار بێـت (نییـەت پـاکی)، وە ئامۆژگاری کردنی کاربەدەسـتان (لـە موسـڵمانان)، وە پابەنـد بـوون و لـە گـەڵ بـوونی جەماعـەت و کۆمـەڵی ڕاسـتەقینەی موسڵمانان.

هەندێ لە زانایان دەفەرموون: (فَإنَّ دَعوَتَهُم تُحيطُ مِن وَرائِهِم) واتە: ئەگەر کۆمەڵێك موسڵمان لە شوێنێکدا بوون و ئیمـام و پێشەواکەیان مرد، وە موسڵمانان کۆبونەوە و پێشەوایەکیان دانا و ڕازی بوون بەوەی کە ببێتە ئیمام و پێشەوایان، ئـەو کاتە پێویستە موسڵمانان هەموویان کە لەو شـوێنەن بچنـە ژێـر فەرمانەکانیـەوەو لێـی جیـا نەبنـەوە، ئەگـەر ئـەو ئیمـام و پێشەوایە بە ئاشکرا تاوان و خراپەکاری لێ نەوەشێتەوە، لەبەر ئەوەی بانگەوازی پێشەوایان (لە موسـڵمانان) بانگـەوازێکی گشتی یە (بۆ یەك خستنی موسڵمانان و جێبەجێ کردنـی شـەرعی خـوای پـەروەردگار) بۆیـە پێویسـتە هـەموو موسـڵمانان وەڵامی بدەنەوەو بچنە ژێر فەرمانەکانیەوە و لێی دەرنەچن (ئەگەر فەرمانی نەدەکرد بە خراپـە) لەبـەر ئـەوەی بـوونی دوو ئیمام و پێشەوا لەیەك کاتێکدا دەبێتە مایەی دووبەرەکی و فیتنەو ئاشوب و تێك چونی پەیوەندی نێوان موسڵمانان[٧].

نییەت پـاکی و دڵسۆزی ڕوح و نـاوەڕۆکی کـردەوەی موسـڵمانە، وە گـرنگترین ڕەوشـتێتی، بۆیـە بـەبێ نییـەت پـاکی و دڵسۆزی هەوڵ و کۆششی ئەو بەندەیە وەکو تەپ و تۆزێکی بە بادا چوو وایە.

وە نییەت پاکی و دڵسۆزی بە یەکدەنگی زانایان گرنگترین کردەوەکانی ناو دڵە، وە گومانی تێدا نییـە کردەوەکـانی نـاو دڵ بنچینەن بۆ: خۆشەویستی خوای پەروەردگار و پێغەمبەر (ﷺ)، وە بنچینـەن بـۆ پـشت بەسـتن بـە خـوای پـەروەردگار، دڵسۆز بوون بۆی، ترسان لێی، ئومێد بوون تەنها بەو، وە کردەوەکانی لاشە شوێن کـەوتووی کردەوەکـانی نـاو دڵـن، بۆیـە نییەت بە وێنەی ڕوح و دڵە و کردەوەکانیش بە وێنەی لاشەیە بۆ ئەندامەکانی، هەر کاتێك ئەو لاشەیە ڕوحی تێدا نەما ئەوە

---

[٥] **بروانە:** مدارج السالكين ٢/ ٩٠.

[٦] أخرجه الترمذي، في كتاب العلم، باب: ما جاء في الحث على تبليغ السّماع ٣٤/٥، برقم ٢٦٥٨ من حديث عبد الله بن مسعود ﷺ، وأخرجه أحمد ١٨٣/٥ من حديث زيد بن ثابت ﷺ، وصححه الألباني في مشكاة المصابيح ٧٨/١.

[٧] **بروانە:** التمهيد لإبن عبدالبر (ج ٢١ / ص ٢٧٨)

ئەو لاشەیە دەمرێت (كاتێك دڵسۆزی لە كردەوەكاندا نەما بە وێنەی ئەو لاشە مردووە وایە كە هیچ سودی نییە)، بۆیە زانین و شارەزابوونی حوكمەكانی ناو دڵ پێویستترو گرنگترە لە زانین و شارەزابوونی حوكمەكانی لاشە.

بۆیە پێویستە موسڵمان دڵسۆزو نییەت پاك بێت بۆ خوای پەروەردگار لە كردەوەكانیدا، مەبەستی ڕیاو ناو دەركردن و باش باس كردنی لە لایەن خەڵكەوە و سوپاسیان نەبێت، بەڵكو بانگەواز بكات بۆ لای خوای پەروەردگار تەنها مەبەستی ڕازی كردنی ئەو بێت، هەروەك خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ قُلۡ هَٰذِهِۦ سَبِيلِيٓ أَدۡعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۚ ﴿١٠٨﴾ ﴾ (یوسف: ١٠٨).

واتە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بڵێ: ئەمە ڕێگای ڕاستی منە تەنها بانگەواز دەكەم بۆ لای خوای پەروەردگار (بۆ ڕیاو ناوبانگ و خۆدەرخستنم نییە).

وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَمَنۡ أَحۡسَنُ قَوۡلٗا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ ﴿٣٣﴾ ﴾ (فصلت: ٣٣).

واتە: كێ هەیە لەو كەسە ووتەی جوانترو ڕێكترو باشتر بێت كە بانگەواز دەكات بۆ لای خوای پەروەردگار، بێگومان هیچ كەس.

وە دڵسۆزی و نییەت پاكی گەورەترین سیفاتە كە پێویستە لەناو موسڵماناندا هەبێت، كە دەبێت كردەوەی چاكە و بانگەواز كردنیان تەنها بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار و بە دەست هێنانی بەهەشتی پان و بەرین بێت، وە دەبێت مەبەستیان چاككردنی خەڵك بێت و لە تاریكییەكانی تاوان و خراپەكارییەوە دەریان بكەن بۆ ڕوناكی باوەڕو كردەوەی چاكە[٨].

باسی سێیەم: پلەو پایەی بەرزی نییەتی باش

نییەت: بنچینەو بنەمای هەموو كردەوەیەكە، وە كۆڵەكەو سەری هەموو كارێكە، ئەو بنچینەیە كە كردەوەی لەسەر بنیات دەنرێت، لەبەر ئەوەی ڕوح و ناوەڕۆكی كردەوەیە، پێشەواو پێشخەرێتی، كردەوە شوێن كەوتووی نییەتە، هەر بۆیە چاكی كردەوەكان پەیوەستە بە چاكی نییەت، وە خراپی كردەوە پەیوەستە بە خراپی نییەت، وە بە هۆی بوونی نییەتی باشەوە سەرفرازی و بەختەوەری بە دەست دێت، وە بە هۆی نەبونیەوە بەدبەختی ڕوو دەدات، وە هەر بە پێی نییەتە پلەكان جیاوازن (لە ڕووی بەرزی و نزمییەوە) لە دونیاو دواڕۆژدا[٩]، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿إنَّما الأَعمالُ بِالنِّيات وَإنَّما لِكلِّ امرِئٍ مَا نَوى...﴾[١٠].

واتە: كردەوەكان بە پێی نییەتەكانن (لە ڕووی دامەزران و گیرابوونەوە) وە هەموو كەسێك ئەوەندە پاداشتی بۆ دەنوسرێت كە مەبەستێتی و لە نییەتی دایە.

وە خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿ لَّا خَيۡرَ فِي كَثِيرٖ مِّن نَّجۡوَىٰهُمۡ إِلَّا مَنۡ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوۡ مَعۡرُوفٍ أَوۡ إِصۡلَٰحِۭ بَيۡنَ ٱلنَّاسِۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ ٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِ ٱللَّهِ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿١١٤﴾ ﴾ (النساء: ١١٤).

واتە: لە زۆربەی چپەو قسە نهێنیەكاندا هیچ خێرێك بەدی ناكرێت و تیایدا نییە، مەگەر چپەی ئەو كەسەی كە فەرمان دەكات بە بەخشینێك، یان چاكەیەك، یان ڕێكخستن و چاكسازی و ئاشتبوونەوەی نێوان خەڵكی، جا هەر كەسێك ئەو

---

[٨] **بروانە:** مجموع فتاوى سماحة الشيخ ابن باز ٣٤٩/١ و٢٢٩/٤.

[٩] **بروانە:** النية وأثرها في الأحكام الشرعية للدكتور صالح بن غانم السدلان ١٥١/١.

[١٠] متفق عليه من حديث عمر بن الخطاب ﷺ: البخاري، كتاب بدء الوحي، باب: كيف كان بدء الوحي إلى رسوله ﷺ ٩/١، برقم ١. ومسلم، كتاب الإمارة، باب: قوله ﷺ: "إنما الأعمال بالنية"، ١٥١٥/٣، برقم ١٩٠٧.

شێوازە چاکەیە ئەنجام بدات و لە گەڵ ئەوەدا تەنها مەبەستی ڕەزامەندی خوا بێت، ئەوە لە ئایندەدا پاداشتی زۆرو بێسنوورو گەورەی پێدەبەخشین.

ئەمە بەڵگەیە لەسەر گەورەیی و پلەو پایەی بەرزی نییەت، هەر بۆیە بانگەوازکاران و بگرە سەرجەم موسڵمانان پێویستیان بە پاککردنەوەی نییەتیان هەیە، چونکە ئەگەر نییەت چاك و باش بوو ئەوە ئەو بەندەیە پاداشتێکی زۆرو گەورە وەردەگرێت ئەگەر نەتوانێت هەندێ جار کردەوەی چاکەش بکات، چونکە نییەتێکی ڕاست و باشی هەبووە، هەربۆیە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿إذا مَرِضَ العَبدُ أو سافَرَ كُتِبَ لَهُ مِثلِ ما كانَ يَعمَلُ مَقيمًا صَحيحًا﴾[١١].

واتە: هەر کاتێك بەندەیەکی موسڵمان نەخۆش کەوت یان گەشتێکی کرد (نەیدەتوانی هەندێ لە عیبادەتەکان بکات، سوننەتەکان نەك فەرزەکان)* ئەوە خێرو پاداشتی بۆ دەنوسرێت بە وێنەی کردنی ئەو کردەوە چاکانەی کە لە کاتی لەش ساغی و لە ماڵی خۆی یان شوێنی خۆیدا بووە و کردوویەتی.

وە هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿ما مِن امرِئٍ تَكونُ لَهُ صَلاةٌ بِلَيلٍ فَيَغلِبُهُ عَلَيها نَومٌ إلاّ كُتِبَ لَهُ أجرُ صَلاتِهِ وَكانَ نَومُهُ عَلَيهِ صَدَقَة﴾[١٢].

واتە: هیچ بەندەیەکی موسڵمان نییە کە شەو نوێژی هەبێت (بەردەوام شەوانە شەو نوێژ دەکات)، بەڵام جاری وا هەیە شەوێك بە خەبەر نایات بۆ کردنی شەو نوێژەکەی ئیللا خوای پەروەردگار خێرو پاداشتی ئەو شەو نوێژەی بۆ دەنوسرێت و خەوەکەشی دەبێتە خێر بۆی (ئەمەش پاداشتی نییەتە باشەکەیەتی).

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿مَن تَوَضَّأَ فَأحسَنَ الوُضوءَ ثُمَّ خَرَجَ إلى المَسجِدِ فَوَجَدَ الناسَ قَد صَلّوا، أعطاهُ اللهُ مِثلَ أجرِ مَن صَلّى وَحَضَرَ لا يَنقُصُ ذلكَ مِن أجرِهِ شَيئًا﴾[١٣].

واتە: هەر موسڵمانێك دەست نوێژ بگرێت، جوانترین و باشترین دەست نوێژ، پاشان دەربچێت و بڕوات بۆ مزگەوت بۆ کردنی نوێژ بە جەماعەت، بەڵام بینیتی موسڵمانان نوێژیان تەواو کردووە (نوێژی جەماعەت تەواو بووە) ئەو کاتە خوای پەروەردگار خێرو پاداشتی پێ ئەبەخشێت بە وێنەی خێرو پاداشتی ئەو موسڵمانەی کە ئامادەی جەماعەت بووەو بە جەماعەت نوێژی کردووە، بێ ئەوەی هیچ لە خێرو پاداشتی کەم بێت.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿مَن سَألَ اللهَ الشَّهادةَ بِصِدقٍ بَلَّغَهُ اللهُ مَنازِلَ الشُّهَداءِ وإن مَاتَ عَلى فِراشِهِ﴾[١٤].

واتە: هەر موسڵمانێك لە دڵەوە و بە نییەتێکی باشەوەو بەڕاستی داوای شەهیدی بکات لە خوای پەروەردگار، ئەوە خوای پەروەردگار پلەی دەگەیەنێت بە پلەی شەهیدان ئەگەر لە ماڵەوە و لە سەر جێگای خۆشی بمرێت.

هەموو ئەمانە بەڵگەن لەسەر فەزڵ و گەورەیی و چاکەی خوای پەروەردگار بەسەر موسڵمانانەوە، هەربۆیە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کاتێك دەچوون بۆ جەنگی (تبوك) بە هاوەڵانی بەڕێزی فەرموو: ﴿لَقَد تَرَكتُم بِالمَدينَةِ أقوامًا ما سِرتُم مَسيراً وَلا

---

[١١] البخاري، كتاب الجهاد والسير، بابٌ: يكتب للمسافر ما كان يعمل في الإقامة ٢٠٠/٤، برقم ٢٩٩٦.

* **بروانە:** فتح الباري بشرح صحيح البخاري لإبن حجر العسقلاني (١٣٧/٦).

[١٢] أبوداود، كتاب الصلاة، باب من نوى القيام فنام، ٢٤/٢، برقم ١٣١٤. والنسائي، كتاب قيام الليل، وتطوع النهار، باب من كان له صلاة بليل فغلبه عليها نوم، ٢٧٥/٣، برقم ١٧٨٤. وصححه الألباني في إرواء الغليل ٢٠٤/٢، وصحيح الجامع ١٦٠/٥ برقم ٥٥٦٧.

[١٣] أبو داود، كتاب الصلاة، باب فيمن خرج يريد الصلاة فسبق بها، ١٥٤/١، برقم ٥٦٤. والنسائي، كتاب الإمامة، باب حد إدراك الجماعة، ١١١/٢، برقم ٨٥٥. وقال ابن حجر في فتح الباري: "إسناده قوي"، ١٣٧/٦.

[١٤] مسلم، كتاب الإمارة، باب استحباب طلب الشهادة في سبيل الله تعالى، ١٥١٧/٣، برقم ١٩٠٩.

أنفقتُم مِن نَفَقَةٍ، وَلا قَطَعتُم مِن وادٍ إلاّ وَهُم مَعَكُم فِيهِ، قالوا: يا رَسولَ اللهِ كَيفَ يَكونونَ مَعَنا وَهُم بِالَمدِينَــةِ؟ فَقَــال: "حَبَــسهُمُ العُذْر"﴾[١٥].

واتە: بەڕاستی ئێوە (ئەی هاوەڵانم) لە شاری مەدینەدا هەندێ لە موسڵمانانتان بەجێ هێشتووە (کە ئاواتیان تێکۆشان و هاوەڵایەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بووە، ئێوە هیچ هەنگاوێك نانێن، وە هیچ خێرو بەخششێك ناکەن، وە هیچ دۆڵ و شیوێك نابڕن ئیللا ئەوان بەشدارن لەو خێرەدا لەگەڵ ئێوەدا، هاوەڵانی بەڕێزی فەرموویان: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) چۆن بەشدارن لە گەڵ ئێمەدا لەو هەموو خێرو پاداشتە لە کاتێکدا ئەوان لە شاری مەدینەدان، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: عوزریان هەبووە تا نەیەن بۆ جیهاد کردن (نەخۆشی ڕێگریانی لێ کردووە تا نەتوانن بێن بۆ تێکۆشان لە ڕێی خوای پەروەردگاردا).

وە هەر بە هۆی نییەتی باشەوەیە کردەوەی کەم چەندین جار زیاد و زۆر دەبێت، بۆیە جارێکیان پیاوێك خۆی پۆشیبوو بە ئاسن (جل و بەرگی جەنگی لەبەر کردبوو) هات بۆلای پێغەمبەرو (ﷺ) ووتی: ﴿أقاتِلُ أو أسلِم؟ فَقالَ ﷺ : "أسلِم ثُمَّ قاتِل"، فأسلَم ثُمَّ قاتَلَ فَقُتِلَ، فقالَ رَسولُ اللهِ ﷺ : "عَمِلَ قَليلاً وَأجر كَثيرًا﴾[١٦].

واتە: بجەنگم یان موسڵمان بم؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: موسڵمان بە لە پێشدا و پاشان بجەنگە، بۆیە ئەو پیاوە موسڵمان بوو و پاشان جەنگا لە پێناو خوای پەروەردگاردا تا شەهید بوو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: کردەوەی کەم کرد و پاداشتی زۆری وەرگرت.

وە جارێکیان پیاوێك هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) موسڵمان بوو، پێغەمبەریش (ﷺ) بە ڕێگادا دەڕۆیشت و بەردەوام ئیسلامەتی فێر دەکرد، ئەوە بوو قاچی وشترەکەی ئەو هاوەڵە بەڕێزە کەوتە ناو چاڵێکەوەو ئەو هاوەڵە بەڕێزە(ﷺ) کەوتە ژێر پێیەوە و مرد ، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ﴿عَمِلَ قَليلاً وَأجر كَثيرًا﴾[١٧].

واتە: کردەوەی کەم کردوو پاداشتی زۆری وەرگرت.

وە هەر بەهۆی نییەتی باش و چاکەوەیە خوای پەروەردگار خێرو بەرەکەت دەخاتە کاری حەڵاڵی دونیایی موسڵمان و پاداشتی چاکەی دەداتەوە لەسەری، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿إذا أنفَقَ الرَّجُلُ عَلى أهلِهِ يَحتَـسِبُها فَهُـو لَـهُ صَدَقَةٌ﴾[١٨]. **واتە: ئەگەر پیاوێکی موسڵمان مەسرەفی ماڵ و منداڵی خۆی کرد (کە پێویستە لەسەری بە خێویان بکات) بە نییەتی ئەوەی خوای پەروەردگار خێری بۆ بنوسێت، ئەوە دابین کردنی بژێوی ژیانی ماڵ و منداڵی دەبێتە خێر بۆی.**

وە هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) بە هاوەڵی بەڕێزی سَعد کوڕی أبي وَقاصِي (ﷺ) فەرموو: ﴿إنَّكَ لَن تُنفِقَ نَفَقَةً تَبتَغِي بِها وَجهَ اللهِ إلاّ أُجِرتَ عَلَيها حَتّى ما تَجعَلُ في فِيِّ امرأتِكَ﴾[١٩]

واتە: ئەی سەعد تۆ هیچ خەرجیەك ناکەیت کە مەبەستت پێی ڕازی خوای پەروەردگار بێت ئیللا پاداشتت بۆ دەنوسرێت لەسەری، هەتا ئەوەی کە بۆ ماڵ و منداڵی خۆتی دەکەیت (دەیکەیتە خەرجی خێزان و منداڵەکانت).

وە هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿إنَّما الدُّنيا لأربَعَةِ نَفَرٍ: عَبدٍ رَزَقَهُ اللهُ مالاً وَعِلمًا فَهُو يَتَّقي فِيهِ رَبَّهُ، وَيَـصِلُ فِيـهِ رَحِمَهُ وَيَعلَمُ للهِ فِيهِ حَقًّا فَهذا بِأفضَلِ المَنازِلِ، وعَبدٍ رَزَقَهُ اللهُ عِلمًا وَلَم يَرزُقهُ مالاً فَهُو صادِقُ النِّيَّةِ يَقولُ: لَو أنَّ لِي مالاً لَعَمِلتُ فِيهِ

---

(١٥) البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب من حبسه العذر عن الغزو ٢٨٠/٣، برقم ٢٨٣٩، وأبو داود، كتاب الجهاد، باب الرخصة في القعود من العـذر ١٢/٣، برقم ٢٠٥٨، واللفظ له.

(١٦) مسند الإمام أحمد ٣٥٧/٤.

(١٧) متفق عليه من حديث أبي مسعود ﷺ: البخاري، كتاب الإيمان، باب ما جاء أن الأعمال بالنية والحسبة ولكل امرئ ما نوى، ٢٤/١، برقم ٥٥. ومسلم، كتاب الزكاة، باب فضل النفقة والصدقة على الأقربين، والزوج والأولاد، ٦٢٥/٢، برقم ١٠٠٢.

(١٨) متفق عليه: البخاري، كتاب الإيمان، باب ما جاء أن الأعمال بالنية، ٢٤/١، برقم ٥٦. ومسلم، كتاب الوصية، باب الوصية بالثلث، ١٢٥٠/٣، برقم ١٦٢٨.

(١٩) الترمذي، كتاب الزهد، باب ما جاء مثل الدنيا مثل أربعة نفر، ٥٦٢/٤، برقم ٢٣٢٥، وابن ماجه، كتاب الزهد، باب النية، بـرقم ٤٢٢٨، وأحمـد ١٣٠/٤، وصححه الألباني، في صحيح الترمذي ٢٧٠/٢.

بِعَمَلِ فُلان فَهُو بنيـــته فَأجرُهُما سَواء، وَعَبد رَزَقَهُ اللهُ مالاً وَلَم يرزُقه علمًا فَهُو يَخبطُ في ماله بغَير علم، لا يَتَّقي فيه رَبَّهُ وَلا يَــصِلُ فيه رَحِمَهُ، وَلا يَعلَمُ لله فيه حَقًّا فَهوَ بأخبَثِ المَنازِلِ، وَعَبدٍ لَم يَرزُقهُ اللهُ مالاً وَلا عِلمًا، فَهوَ يَقولُ: لَــو أنَّ لِي مالاً لَعَمِلتُ فِيهِ بِعَمَلِ فُلان، فَهُوَ بنِـيـــَّته، فَوِزرُهُما سَواء﴾[٢٠].

واتە: بەڕاستی حاڵی خەڵكی لە ژیانی دونیادا لەسەر شێوەی چوار كەسە:

یەكەم: بەندەیەك خوای پەروەردگار ماڵ و زانیارییەكی پێبەخشیوە (ماڵێكی حەڵاڵ و زانیارییەكی بە سوود) ئەو بەندەیە لە خوا ئەترسێت لە ڕووی سەرف كردنی ماڵەكەی و بە كار هێنانی زانیارییەكەی، وە بە هۆی ئەو ماڵ و زانیارییەوە سەردان و هاتوو چۆی كەس و كارو خزمەكانی ئەكات، وە بەتەواوی دەزانێت مافی خوای پەروەردگار چییە لەو ماڵ و زانیاریەدا، ئەو بەندەیەی كە باسكرا بەو شێوەیە بەرزترین پلەو مەنزڵگای هەیە لای خوای پەروەردگار.

دووەم: بەندەیەك خوای پەروەردگار عیلم و زانیارییەكی بە سودی پێ بەخشیوە، بەڵام ماڵێكی زۆری پێ نەبەخشیوە تا بتوانێت خێرو چاكەی زۆری پێوە بكات، نییەتێكی ڕاستگۆیانەو باشی هەیە، بۆیە لە نێوان خۆی و خوای پەروەردگاردا دەڵێت: خۆزگە ماڵێكی زۆرم هەبوایە تا منیش خێرو چاكەم بكردایە بە وێنەی فلانە كەس (كە ماڵەكەی لە ڕێی چاكەدا سەرف دەكات)، ئەم بەندەیە بەو نییەتە باش و چاك و ڕاستگۆیەی خێرو پاداشتی وەكو ئەو كەسە وایە كە ئەم ئاواتە خواز بووە وەكو ئەو ماڵی هەبێت و چاكەی پێوە بكات.

سێیەم: بەندەیەك خوای پەروەردگار ماڵێكی زۆری پێ بەخشیوە، بەڵام عیلم و زانیارییەكی بە سودی پێ نەبەخشیوە تا بتوانێت بە هۆیەوە خۆی لە حەرام و خراپەكاری بپارێزێت، بۆیە ئەم كەسە بە بێ عیلم و زانیاریەكی بە سود ماڵەكەی تەنها بۆ حەزو ئارەزووەكانی خۆی سەرف دەكات، ئەو بەندەیە لە خوا ناترسێت لە ڕووی سەرف كردنی ماڵەكەیەوە، وە سەردان و هاتوو چۆی كەس و كارو خزمەكانی ناكات، وە مافی خوای پەروەردگار نازانێت چییە لەو ماڵەی كە پێی بەخشیوە (برسیەكان تێر ناكات، بێ جل و بەرگەكان پۆشتە ناكات، یارمەتی نەبوون و هەژارەكان نادات)، ئەو بەندەیەی كە باسكرا بەو شێوەیە خراپترین و بێ نرخترین پلەی هەیە لای خوای پەروەردگار.

چوارەم: بەندەیەك خوای پەروەردگار نە ماڵێكی زۆری پێ بەخشیوە، وە نەعیلم و زانیارییەكی بەسودی پێ بەخشیوە، ئەم كەسە داماوە نە ماڵی زۆری هەیە و نە زانیاریش بەڵام دەڵێت: خۆزگە ماڵێكی زۆرم هەبوایە تا منیش بە وێنەی فلانە كەسم بكردایە (كە ماڵەكەی لە ڕێی خراپەدا سەرف دەكات)، ئەم بەندەیە بەو نییەتە خراپەی كە هەیەتی خراپەو تاوانی وەكو ئەو كەسە وایە كە ئەم ئاواتە خواز بووە وەكو ئەو ماڵی هەبێت و خراپەی پێوە بكات.

وە هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرمودەیەكی قودسیمان بۆ دەگێڕێتەوە لە خوای پەروەردگارەوە كە: ﴿إِنَّ اللَّــهَ كَتَــبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ، ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً،...﴾[٢١]

واتە: خوای پەروەردگار بڕیاری بوونی خێرو چاكەو خراپەكانی داوە بە پێی عیلم و زانیاری خۆی، پاشان ئەوەی ڕوون كردۆتەوە (بۆ ئەو فریشتانەی كە كردەوەی مرۆڤەكان دەنوسن) هەر كەسێك نییەتی كردنی كردەوەیەكی چاكەی هەبێت بەڵام نەیكرد (بۆی نەكرا لەبەر ڕێگرێكی شەرعی) ئەوە خوای پەروەردگار لای خۆی بە خێرو چاكەیەكی تەواو بۆی دەنوسێت[٢٢].

---

[٢٠] متفق عليه من حديث ابن عباس رضي الله عنهما: البخاري، كتاب الرقاق، باب من هم بحسنة أو سيئة، ٢٣٩/٧، برقم ٦٤٩١، ومسلم، كتاب الإيمان، باب إذا همّ العبد بحسنة كتبت له وإذا همّ بسيئة لم تكتب، ١١٧/١، برقم ١٣١.

[٢١] رواه البخاري (٦٤٩١) باب مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ أَوْ بِسَيِّئَةٍ (٣١)، ومسلم (٣٥٤) باب إِذَا هَمَّ الْعَبْدُ بِحَسَنَةٍ كُتِبَتْ وَإِذَا هَمَّ بِسَيِّئَةٍ لَــمْ تُكْتَــبْ. (٥٨)، واللفــظ للبخاري.

[٢٢] **بڕوانە**: كتاب الإخلاص لحسين العوايشة، ص٦٤.

باسی چوارەم: بەرو بووم و سودەكانی نییەت پاكی (الإخلاص)

١. خێرو بەرەكەتی دونیاو دوارۆژ لە فەزڵ و گەورەیی بەرو بومەكانی نییەت پاكییە.

٢. دڵسۆزی و نییەت پاكی گەورەترین هۆكارە بۆ گیرابوون و وەرگیرانی كردەوەكان ئەگەر شوێن كەوتنی پێغەمبەری (ﷺ) لە گەڵدا بێت.

٣. بە دەست هێنانی خۆشەویستی خوای پەروەردگار و پاشان خۆشەویستی فریشتەكان، وە بڵاو بوونەوەی ناوت بە چاكە هەمووی لە بەرووبوومی نییەت پاكییە (الإخلاص).

٤. نییەت پاكی بنچینەو بنەماو ناوەڕۆكی هەموو كردەوەیەكە.

٥. لەبەروو بوومی نییەت پاكی ئەوەیە: پاداشتی زۆرو گەورەت بۆ دەنوسرێت لە سەر كردەوەو پاڕانەوەی كەم.

٦. كەسی نییەت پاك و دڵسۆز خێرو پاداشتی بۆ دەنوسرێت لەسەر كردەوە حەڵاڵ و دونیاییەكان ئەگەر لە ئەنجامدانیاندا مەبەستی خوای پەروەردگار بێت.

٧. كەسی نییەت پاك و دڵسۆز خێرو پاداشتی بۆ دەنوسرێت لەسەر ئەو كردەوانەی كە نییەتی باش و ڕاستی هەبووە بیكات، ئەگەر نەشی كات (بە هۆی ڕێگرێكەوە).

٨. ئەگەر بەندەیەكی موسڵمان خەوی لێكەوت یان بیری چوو كردەوەیەكی چاكە بكات، ئەوە خێرو پاداشتی ئەو كردەوەیەی بۆ دەنوسرێت كە كاتی خۆی كردویەتی.

٩. ئەگەر بەندەیەكی موسڵمان نەخۆش كەوت یان گەشتێكی كرد، ئەوە بە هۆی دڵسۆزی و نییەت پاكیەكەیەوە خێرو پاداشتی هەموو ئەو كردەوە چاكانەی بۆ دەنوسرێت كە لە كاتی لەش ساغی و لە ماڵی خۆی یان شوێنی خۆیدا بووە كردوویەتی.

١٠.خوای پەروەردگار ئەم ئوممەتە بە هۆی دڵسۆزی و نییەت پاكیەوە سەردەخات.

١١. دڵسۆزی و نییەت پاكی هۆكارە بۆ ڕزگار بوون لە سزای دوارۆژ.

١٢. لاچوون و نەمانی تەنگ و چەڵەمەی دونیاو دوارۆژ هەمووی لەبەروو بوومی دڵسۆزی و نییەت پاكییە بۆ خوای پەروەردگار.

١٣. بەرزی پلەو پایە لە دوارۆژدا بە هۆی دڵسۆزی و نییەت پاكیەوە بە دەست دێت.

١٤. بوونی نییەت پاكی ڕزگار بوونی تێدایە لە گومڕایی و سەرلێشێواوی.

١٥. دڵسۆزی و نییەت پاكی هۆكارە بۆ زیاتر هیدایەت و ڕێنمونی.

١٦. بڵاو بوونەوەی ناوی موسڵمانێك لە ناو موسڵمانان و خەڵكیدا بە باشە و چاكە هەمووی لە بەرووبوومی دڵسۆزی و نییەت پاكییە.

١٧. دڵ ئارامی و هەست كردن بە بەختەوەری بە هۆی نییەت پاكیەوەیە.

١٨. جوان بوون و ڕازانەوەی ئیمان لە دڵی كەسی دڵسۆزو نییەت پاك بۆ خوای پەروەردگار.

١٩. بەدەست هێنانی هاوەڵایەتی كردنی كەسانی دڵسۆز و نییەت پاك.

٢٠. بەدەست هێنانی عاقیبەت خێری.

٢١. وەڵامدانەوە و گیرابوونی پاڕانەوە.

٢٢. بە دەست هێنانی نازو نیعمەت و موژدەی دڵخۆش كەر لە ناو گۆڕدا.

٢٣. چوونە ناو بە هەشت و ڕزگار بوون لە ئاگری دۆزەخ، هەموو ئەم بەرووبوومە چاك و بەسودانە بە هۆی ئیخلاصەوە بە دەست دێت.

هەموو ئەم بەرووبوومە چاك و بەسودانە بەڵگەیان لە قورئانی پیرۆز و سوننەتدا زۆرە[٢٣].

داواكارم لە خوای پەروەردگار بۆ خۆم و سەرجەم موسڵمانان دڵسۆزی و نیازپاكیمان پێ ببەخشێت لە هەموو ووتەو كردەوەیەكدا.

بەشی دووەم: تاریكییەكانی ویستی دونیا بەكاری دوا ڕۆژ

باسی یەكەم: ترسناكی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە كردنی كاری چاكەی دواڕۆژ:

یەكێك لە كارە زۆر ترسناكەكان ئەوەیە: كاتێك موسڵمانێك كارێكی چاكە دەكات، مەبەستی بەدەست هێنانی دونیا بێت، ئەم كارە شیركەو پێچەوانەی خوا بە تەنها پەرستییە كە پێویستە موسڵمان هەیبێت، وە كردەوە چاكەكان هەڵدەوەشێنێتەوە، ئەم كارە گەورەترە (لە ڕووی تاوان و خراپەوە) لە ڕیا كردن، لەبەر ئەوەی كەسی دونیا ویست ویستی دونیا زاڵ بووە بەسەر زۆربەی كردەوەكانیدا، بەڵام ڕیا جاری وا هەیە ڕوو بە ڕووی موسڵمان دەبێتەوە لە هەندێك لە كردەوەكانی نەك هەمووی، وە مەرج نییە ئەو ڕیایە بەردەوام بێت، بۆیە موسڵمان دەبێت خۆی بپارێزێت لە هەردووكیان (ویستی دونیا بەكاری دوا ڕۆژ و ڕیا كردن).

جیاوازی نێوان ڕیا و ویستی دونیا بەكاری دوا ڕۆژ ئەوەیە: لە نێوانیاندا گشتی و تایبەتمەندی تێدایە، لەوەدا كۆ دەبنەوە كاتێك موسڵمان كارێكی چاكە دەكات جوانی دەكات و دەیڕازێنێتەوە لەبەر چاوی خەڵكی، بۆ ئەوەی خەڵكی ببینن و بە گەورەی بزانن و باسی بكەن بە چاكە، ئەم كارە ڕیایە وە دونیا ویستییە، لەبەر ئەوەی خۆی دەردەخات لەبەر چاوی خەڵكی، وە داوای ڕێزو پیاهەڵدان و ستایش دەكات لە خەڵكی.

بەڵام كار كردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا ئەوەیە: كاتێك موسڵمانێك (كەسێك) كارێكی چاكە دەكات مەبەستی پێی خۆدەرخستن و ڕیا نییە، بەڵكو مەبەستی پێی بەدەست هێنانی دونیایە، بۆ نمونە: كەسێك حەج بۆ كەسێكی تر دەكات (بَدَل الحَج) تەنها مەبەستی بەدەست هێنانی پارەوماڵە، یان كەسێك جیهاد دەكات بە نییەتی دەست كەوتنی ماڵ و غەنیمەت، یان جگە لەم كارانە.

موسڵمانی خۆشەویست لێرەدا ئەوەت بۆ دەردەكەوێت كە: كەسی ڕیاباز ئەو كەسەیە كردەوەی چاكە دەكات بۆ بەدەست هێنانی ڕێزو پیاهەڵدان و ستایشی خەڵكی، بەڵام كار كردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا ئەوەیە: موسڵمانێك (كەسێك) كارێكی چاكە دەكات مەبەستی پێی بەدەست هێنانی دونیایە، لە كاتێكدا هەردوو لایان خەسارە و مەندن، پەنا دەگرین بە خوای پەروەردگار لە هەموو هۆكارێك كە دەبێتە مایەی تورە بوون و سزای بە ئێشی[٢٤].

---

[٢٣] **بڕوانە:** فتح المجيد ص٤٤٢، وتيسير العزيز الحميد ص٥٣٤.

[٢٤] أبو داود، كتاب العلم، باب: في طلب العلم لغير الله، ٣/٣٢٣، برقم ٣٦٦٤، وابن ماجه، في المقدمة، باب الانتفاع بالعلم، ١/٩٣، برقم ٢٥٢، وصححه الألباني في صحيح سنن ابن ماجه، ١/٤٨.

بۆیە چەندین دەقی پیرۆز هاتووە لەسەر ئەوەی كە كەسانی تەنها دونیا ویست و ڕیاباز زەرەرمەندن لە دونیاو دواڕۆژدا، هەروەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَٰلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُواْ فِيهَا وَبَٰطِلٌ مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ ﴾ (هود: ١٥-١٦).

واتە: هەركەسێك لە ژیانی دونیادا تەنها مەبەست و هەوڵ و كۆششی دونیاو جوانیەكانی بێت، ئەوە ئێمە لەدونیادا ئاوات و مەبەستەكانی ئەدەینێ "بە ئەندازەی ویستی خۆمان كە بڕیارمان لەسەر داوە نەك بەمەبەست وهەڵپەو هەموو ئاواتەكانی خۆیان" وە لە دونیادا بەرهەمی ڕەنجی خۆیان وەرئەگرن، وەلە دواڕۆژدا هیچ پاداشتی چاكەیان نادرێتەوە، وەهیچ خۆشی و ئیسراحەتیان بۆ نییە تەنها ئاگری دۆزەخ نەبێت، وە ئەو كردەوانەی لە دونیادا ئەیان كرد هەمووی پوچەڵە و وەرنەگیراوە لای خوای پەروەردگار، چونكە بۆ خوای پەروەردگاریان نەكردوەو مەبەستیان ڕازی بوونی ئەو نەبووە.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ ﴾ (الإسراء: ١٨).

واتە: هەر كەسێك مەبەستی تەنها دونیا بێت (لە كاتێكدا زۆر زوو بەسەر دەچێت) ئەوە ئێمە (بە ئارەزووی كەس ناكەین) بەڵكو هەرچییەكمان بوێت و بە ویستی خۆمان و بە هەر كەسێك كە ویستمان لێبێت دەیبەخشین، پاشان لەدواڕۆژدا ئەو جۆرە كەسانە (دونیا ویستان) دەخەینە ناو ئاگری دۆزەخەوە، بەسەر زەنشت كراوی ڕاونراوییەوە (بەردەوام فریشتەكان ئێش دەكەن بە لاشەو دڵیانداو نایەڵن پشوو بدەن).

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ ٱلْءَاخِرَةِ نَزِدْ لَهُۥ فِى حَرْثِهِۦ ۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ ٱلدُّنْيَا نُؤْتِهِۦ مِنْهَا وَمَا لَهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ﴿٢٠﴾ ﴾ (الشورى: ٢٠) واتە: هەر كەسێك بەرهەم و خێرو پاداشتی دواڕۆژی دەوێت و لە دونیادا كاری چاكەی بۆ دەكات، ئەوە ئێمە هەوڵ و كۆششەكەی بە زیادەوە پێدەبەخشن، وە هەر كەسێك كە تەنها ویستی دونیایەو دونیای دەوێت، ئەوە ئێمە هەندێك لە دونیای پێدەبەخشین، بەڵام لە دواڕۆژدا هیچ بەشێكی نییە (لە نازو نیعمەت و خۆشیەكانی بەهەشت).

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ فَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِى ٱلدُّنْيَا وَمَا لَهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنْ خَلَٰقٍ ﴿٢٠٠﴾ ﴾ (البقرة: ٢٠٠).

واتە: هەندێك لە خەڵكی هەیە كە دەڵێت: ئەی پەروەردگار هەرچیمان پێدەبەخشیت لە دونیادا پێمان ببەخشە (تەنها داوای دونیا دەكەن و دونیا ویستن)، بێگومان ئەو جۆرە كەسانە لە دواڕۆژدا هیچ بەشێكیان نییە.

وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت: «مَن تَعَلَّمَ عِلمًا مِمَّا يُبتَغى بِهِ وَجه اللهِ عَزَّ وَجَلّ لا يَتَعَلَّمُهُ إلاّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنيا لَم يَجِد عَرفَ الجَنَّة يَومَ القِيامَة" يَعني: رِيحَها"»[٢٥]

واتە: هەر كەسێك عیلم و زانیاریەك فێر ببێت (لەو زانیاریانەی كە فێربوونی تەنها دەبێت بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار بێت، زانستی شەرعی) هەوڵ نادات فێری ببێت تەنها بۆ ئەوەی هەندێك لە دونیای دەست بكەوێت، ئەو كەسەی كە ئەوە حاڵێتی بە هیچ شێوەك بۆنی بەهەشت ناكات لە دواڕۆژدا (ناچێتە بەهەشتەوە).

وە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) جابری كوڕی عبدالله (رضي الله عنه) فەرمودەیەكمان لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) بۆ دەگێڕێتەوە كە فەرموویەتی: «لا تَعَلَّمُوا العِلمَ لِتُباهُوا بِهِ العُلَماءَ، وَلا لِتُماروُا بِهِ السُّفَهاءَ، وَلا لِتَخَيَّروا بِهِ المَجالِسَ، فَمَن فَعَلَ ذلِكَ فَالنّارَ النّارَ»[٢٦].

---

[٢٥] ابن ماجه ٩٣/١، في المقدمة، باب الانتفاع بالعلم والعمل به، ٩٣/١، برقم ٢٥٤، وصححه الألباني في صحيح سنن ابن ماجه، ٤٨/١، وصحيح الترغيب للألباني ٤٦/١، وفي الموضعين أحاديث أخرى.

واتە: هەوڵ مەدەن فێری عیلم و زانیاری (شەرعی ببن) بۆ خۆ ڕادان و شانازی کردن بەسەر زانایاندا، وە بۆ دەمە دەمێ و موناقەشە کردن لە گەڵ کەسانی نەفام و نەزاندا تا گومانیان بۆ دروست بکەن، وە هەوڵ مەدەن فێری عیلم و زانیاری بن بۆ هەڵبژاردنی دانیشتگاکان (بۆ ئەوەی بەردەوام لەسەرووی خەڵکەوە بیت یان زیاتر ڕێز لێگیراو بیت لە دانیشتگاکاندا)، هەر کەسێك ئەو کارە بکات (عیلم و زانیاری شەرعی فێر بێت بە مەبەستی یەکێك لەو سێ کارە) ئەوە بێگومان ئاگری بۆ هەیە، ئاگری بۆ هەیە.

وە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) عبدالله کوڕی مسعود (رضي الله عنه) دەفەرموێت: پێغەمبەر (ﷺ)فەرموویەتی: ﴿لا تعَلَّمُوا العِلْـمَ لِثَلاث: لِتُمارُوا بِهِ السُّفَهاءَ، وتجادلوا بِهِ العُلَماءَ، وَلِتُصرِفُوا بِهِ وُجُوهَ النّاسِ إِلَيكُم، وَابتَغُوا بِقَولِكُم ما عِندَ اللهِ؛ فإنَّهُ يَدومُ وَيَبقى وَيَنفد ما سِواهُ﴾[٢٧].

واتە: عیلم و زانیاری شەرعی فێر مەبن بۆ دەمە دەمێ و موناقەشە کردن لە گەڵ کەسانی نەفام و نەزاندا تا گومانیان بۆ دروست بکەن، یان بۆ مشت ومڕ کردن لە گەڵ زانایاندا، یان بۆ ئەوەی سەرنج و ڕووی خەڵکی بۆ لای خۆتان ڕابکێشن، بەڵکو ئەو قسەو وتانەی کە دەیڵێن با تەنها بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار بێت، چونکە تەنها ئەوە بەردەوامەو دەمێنێتەوە، وە جگە لەوە هەمووی بەسەر چوو و بڕاوەیە.

بۆیە خوای پەروەردگار وەعدی ژیان خۆشی و بەختەوەری داوە بەو کەسەی کە تەنها لەبەر ڕازی بوونی خوای پەروەردگار کردەوەی چاکە دەکات، هەروەك هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) أنسی کوڕی مالك (رضي الله عنه) فەرمودەیەکمان لەپێغەمبەرەوە (ﷺ) بۆ دەگێڕێتەوە کە فەرموویەتی: ﴿مَن كانَت الآخِرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ غِناهُ في قَلبِهِ وَجَمَعَ لَهُ شَملَهُ، وَأَتَتهُ الدُّنيا وَهِيَ راغِمَة، وَمَن كانَتِ الدُّنيا هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ فَقرَهُ بَينَ عَينَيهِ، وَفَرَّقَ عَلَيهِ شَملَهُ، وَلَم يَأتِهِ مِنَ الدُّنيا إلا ما قُدِّرَ لَهُ﴾[٢٨].

واتە: هەر کەسێك خەم و پەژارەو مەبەستی بە دەست هێنانی سەرفرازی و ڕزگاری دوارۆژ بێت، ئەوە خوای پەروەردگار دەوڵەمەندی دەخاتە دڵییەوە، وە کارو بارەکانی بۆ ڕێك و پێك دەکات، وە دونیا دێت بۆی لە کاتێکدا زۆر هەوڵی بۆ نەداوەو وازی لێ هێناوە، وە هەر کەسێك خەم و پەژارەو مەبەستی تەنها بە دەست هێنانی دونیا بێت، ئەوە خوای پەروەردگار هەژاری و نەبوونی دەخاتە نێوان چاویەوە، وە کارو بارەکانی لەسەر گران و پەرش و بڵاوو ناڕێك دەکات، وە دونیا نایات بۆی تەنها ئەوەندە نەبێت کە بۆی بڕاوەتەوەو دیاری کراوە بۆی.

باسی دووەم: جۆری ئەو کارانەی کە بۆ بەدەست هێنانی دونیا دەکرێت

کردەوە کردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا چەند جۆرێکی جیاوازی هەیە، زانای پایە بەرز محمدی کوڕی عبدالوهاب (ڕەحمەتی خوای لێبێت) باسی ئەوەی کردووە ئەوەی لە ووتەی زانایان هاتووە سەبارەت بە کردەوە کردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا، چوار جۆری هەیە:

جۆری یەکەم: ئەو کردەوە چاکانەی کە زۆربەی موسڵمانان دەیکەن بۆ ڕەزامەندی خوای پەروەردگار: لە زەکات و نوێژو خێرو چاکەکردن لە گەڵ خەڵکیدا و گێڕانەوەی مافەکانیان ئەگەر لای بوو، وە هاوشێوەی ئەو کردەوانە کە موسڵمان دەیان

---

[٢٦] الدرامي ٧٠/١ موقوفًا، وابن ماجه عن أبي هريرة، في المقدمة، باب الانتفاع بالعلم والعمل به، ٩٦/١، برقم ٢٦٠، وحسنه الألباني في صحيح ابن ماجه ٤٨/١، وصحيح الترغيب والترهيب ٤٨/١.

[٢٧] الترمذي، كتاب صفة القيامة، بابٌ: حدثنا قتيبة، ٦٤٢/٤، برقم ٢٤٦٥، وابن ماجه بنحوه من حديث زيد بن ثابت رضي الله عنه، كتاب الزهـــد، ١٣٧٥/٢، برقم ٤١٠٥، وصححه الألباني في صحيح الجامع ٣٥١/٥، والأحاديث الصحيحة ٩٥٠.

[٢٨] أخرجه ابن ماجه، كتاب الزهد، باب: الرياء والسمعة، ١٤٠٦/٢، برقم ٤٢٠٤، وحسنه الألباني في صحيح سنن ابن ماجه ٤١٠/٢.

کات، یان لەبەر خاتری خوای پەروەردگار واز لە خراپەیەك دێنێت، بەڵام بە ئومێدی پاداشتی دواڕۆژ نایان کات، بەڵکو بۆ ئەوەی کە خوای پەروەردگار خۆی و ماڵ و سەروەتەکەی بپارێزێت، یان کەس و کارەکەی بپارێزێت، یان بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار بەردەوام نازو نیعمەتی بەسەردا بڕژێت، هیچ مەبەستی بە دەست هێنانی بەهەشت نییە، یان هیچ مەبەستی ڕاکردن و ترسان لە دۆزەخ نییە، بۆیە ئەم جۆرە کەسە پاداشتی کردەوەکەی لە دونیادا دراوەتەوە بەڵام لە دواڕۆژدا هیچ بەشێکی نییە لە نازو نیعمەت و خۆشیەکانی بەهەشت، ئەمە لە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) إبن عباس (رضـي الله عنـهما) گێڕدراوەتەوە.

جۆری دووەم: ئەم جۆرە زۆر گەورەترو ترسناکترە لە جۆری یەکەم، ئەویش ئەوەیە کەسێك کردەوەیەکی چاك دەکات، بەڵام مەبەست و نییەتی بۆ ئەوەیە تا خەڵکی ببینن و بە باشە باسی بکەن، نەك مەبەستی بە دەست هێنانی سەرفرازی دواڕۆژ بێت، ئەم جۆرە لە زانای پایە بەرز مجاهد (ڕەحمەتی خوای لێبێت) گێڕدراوەتەوە.

جۆری سێ یەم: بەندەیەك کردەوەی چاکە دەکات مەبەستی پێی ماڵ و سامانە، بۆ نموونە: کەسێك حەج لە جیاتی کەسێکی تر دەکات (بدل الحج) تەنها مەبەستی بەدەست هێنانی پارەو ماڵە نەك ڕازی بوونی خوای پەروەردگار و بە دەست هێنانی سەرفرازی دواڕۆژ، یان کەسێك کۆچ دەکات بۆلای موسڵمانان بۆ دەست کەوتنی ماڵی دونیا، یان کەسێك جیهاد دەکات بە نییەتی دەست کەوتنی ماڵ و غەنیمەت، یان فێری عیلم و زانیاری دەبێت تەنها بۆ بەدەست هێنانی شەهادەو پلەو پایە بە هیچ شێوەیەك لە بە دەست هێنانی ئەو شەهادەیەدا نییەتی ڕازی بوونی خوای پەروەردگار نییە، یان کەسێك فێری قورئانی پیرۆز ببێت یان بەردەوام بێت لەسەر نوێژی جەماعەت لەبەر ئەوەی کارمەندێکی مزگەوتە، یان جگە لەم کارە خێرانە کە لە کاتی ئەنجامدانیاندا هیچ مەبەستی ڕازی بوونی خوای پەروەردگار نییە.

جۆری چوارەم: بەندەیەك کاری چاکە دەکات بە گوێڕایەڵی کردنی خوای پەروەردگار، وە دڵسۆزی و نییەت پاکی تێدایە بۆ خوای پەروەردگار "ئەو خوایەی کە هیچ هاوەڵ و شەریکی نییە" بەڵام لەسەر کارێکە ئەو کارە کوفری گەورەیەو لە ئیسلام پێی دەردەچێت، وەکو کەسێك یەکێك لە کارە هەڵوەشێنەرەوەکانی ئیسلام دەکات، چەندێ کاری چاکە دەکات هەمووی هەڵدەوەشێنێتەوە، ئەمە لە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) أنسی کوڕمالك (رضي الله عنه) و جگە لەویشەوە گێڕدراوەتەوە.

باسی سێ یەم: ترسناکی و شوێنەوارە خراپەکانی ڕیا

ڕیاکردن ترستناکیەکەی یەکجار زۆرو گەورەی هەیە لەسەر تاك و کۆمەڵ و ئوممەت بەگشتی، لە بەر ئەوەی کردەوە چاکەکان هەڵدەوەشێنێتەوە "پەنا دەگرین بە خوای پەروەردگار" ترسناکی زۆر گەورەی ڕیا لەم چەند خاڵەی لای خوارەوەدایە:

١. ڕیا زۆر ترسناکترە لەسەر موسڵمانان لە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەججال، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی:
﴿أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَخْوَفُ عَلَيْكُمْ عِنْدِي مِنَ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، قُلْنَا: بَلَى، فَقَالَ: الشِّرْكُ الْخَفِيّ أَنْ يَقُومَ الرَّجُلُ يُصَلِّى فَيُزَيِّنُ صَلاَتَهُ لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ﴾[٢٩]

واتە: ئایا هەواڵتان پێبدەم ئەی موسڵمانان بەو کارەی کە زۆر ترسناکترە لەسەر ئێوە بە لای منەوە لە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەججال[*]؟ ووتمان بەڵێ: فەرمووی: ئەو کارە شیرکی شاراوە و نهێنی یە (ڕیا کردنە)، ئەویش ئەوەیە: کاتێك

---

[٢٩] الترمذي، كتاب الزهد، بابٌ: حدثنا سويد، برقم ٢٣٧٦، ٤/٥٨٨، وأحمد ٣/٤٥٦، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي ٢/٢٨٠.

[*] واتە: ڕیا ئەوەندە زۆروو شاراوەیە لە ناو ئوممەتی مندا، کات و شوێنی دیاری کراوی نییە، بۆیە لە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەججال گەورەترە، چونکە دەرچونی دەججال کاتی دیاری کراوی هەیە و هەموو موسڵمانێك ناگرێتەوە، بەڵام ڕیا ئەوەندە شاراوەیەو کاتیشی بۆ نییە، وە ڕووبەڕووی زۆربەی هەرە

موسڵمانێك نوێژ دەكات، نوێژەكەی دەڕازێنێتەوە و جوانی دەكات كاتێك هەست دەكات كەسێك دەیبینێت و سەیری دەكات.

٢. ڕیا زۆر لە ناو بەرترە لە گورگێك كاتێك لە ڕانە مەڕێك ئەدات، پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿ما ذِئبانِ جائِعانِ أُرسِلا في غَنَمٍ بِأفسَدَ مِن حِرصِ المَرءِ عَلى المالِ وَالشَّرَفِ لِدينِه﴾[٣٠]

واتە: دوو گورگی زۆر برسی وازیان لێبهێنرێت تا هەڵبكوتنە سەر ڕانە مەڕێك ترسناكترو خراپتر نین لە كەسێك كە زۆر سوورە لەسەر كۆكردنەوەی ماڵی دونیا (ئەگەر بە حەرامیش بێت)، وە كەسێك ناوو باسی خۆی دەربكات بە هۆی دینەوە (دین بكاتە هۆكارێك بۆ دەركەوتن و بەرز كردنەوەی خۆی، واتە: سوور بوونی كەسێك بۆ بە دەست هێنانی ئەم دوو كارە زۆر خراپترو تێكدەرترە لەو دوو گورگە برسییە كاتێك هەڵدەكوتنە سەر ڕانە مەڕێك).

موسڵمانی خۆشەویست ئەمە نمونەیەكە پێغەمبەر (ﷺ) هێناویێتیەوە ئەوەی تیا ڕوون كردۆتەوە: دین نامێنێت و خراپ دەبێت بە سوور بوونی موسڵمانێك لەسەر كۆكردنەوەی ماڵی دونیا، لەبەر ئەوەی ڕێگری لێ دەكات لە پەرستنی خوای پەروەردگار، دین نامێنێت و خراپ دەبێت بە سوور بوونی موسڵمانێك لەسەر دەركردنی ناوو باسی خۆی بە هۆی دینەوە، واتە: لە دینداری و عیبادەت كردندا مەبەستی ڕیا و ناو دەركردنە.

٣. ترسناكی ڕیا زۆر گەورەیە لەسەر كردەوە چاكەكان، لەبەر ئەوەی ڕیا بەرەكەتی كردەوە چاكەكان ناهێڵێت و بەتاڵی دەكاتەوە "پەنا بە خوای پەروەردگار" خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُبۡطِلُواْ صَدَقَٰتِكُم بِٱلۡمَنِّ وَٱلۡأَذَىٰ كَٱلَّذِي يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۖ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفۡوَانٍ عَلَيۡهِ تُرَابٞ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٞ فَتَرَكَهُۥ صَلۡدٗاۖ لَّا يَقۡدِرُونَ عَلَىٰ شَيۡءٖ مِّمَّا كَسَبُواْۗ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ٢٦٤ ﴾ (البقرة: ٢٦٤).

واتە: ئەی ئیمانداران نەكەن خێرو پاداشتی چاكەكانتان پوچ و بەتاڵ بكەنەوە بە منەت كردن و ئازاردانی دڵی هەژاران، وەكو ئەو كەسەی كە ماڵ و سامانی خۆی ئەبەخشێت لەبەر چاوی خەڵكی بۆ خۆ دەرخستن و ڕیاكردن، باوەڕی تەواوی بە خوای پەروەردگار و ڕۆژی دوایی نییە، جا نمونەی ئەو كەسانە بە وێنەی بەردێكی ساف وایە كە خۆڵێكی بەسەرەوە بێت و بارانێكی بە لێزمەی بەسەردا ببارێت و هیچی بەسەرەوە نەهێڵێت و بەرەق و تەقی بیهێڵێتەوە حەقیقەتی دەربكەوێت (ئینجا ئەو جۆرە ڕیابازو منەتبارانە) هیچ جۆرە شتێكیان دەست ناكەوێت لەوەی كە بەخشیویانە، بێگومان خوای پەروەردگار ڕێنمونی كەسانی بێباوەڕ و كافران ناكات (بە هۆی خراپەو تاوانی خۆیانەوە).

موسڵمانی خۆشەویست ئەوەیە شوێنەواری خراپی ڕیا كە بەرەكەت و پاداشتی كردەوە چاكەكان ناهێڵێت و بەتاڵی دەكاتەوە، لە كاتێكدا خاوەنەكەی هیچ تواناو دەسەڵات و پشتیوانی نییە و ناتوانی بیگێڕێتەوە (واتە: خێرو پاداشتی كردەوە چاكەكانی).

وەخوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمۡ أَن تَكُونَ لَهُۥ جَنَّةٞ مِّن نَّخِيلٖ وَأَعۡنَابٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ لَهُۥ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَأَصَابَهُ ٱلۡكِبَرُ وَلَهُۥ ذُرِّيَّةٞ ضُعَفَآءُ فَأَصَابَهَآ إِعۡصَارٞ فِيهِ نَارٞ فَٱحۡتَرَقَتۡۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلۡأٓيَٰتِ لَعَلَّكُمۡ تَتَفَكَّرُونَ ٢٦٦ ﴾ (البقرة: ٢٦٦).

زۆری موسڵمانان دەبێتەوە، بۆیە ترسناكترە لە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەجال. بڕوانە: مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح: الملا علي القاري (١٥/٢٦٢).

[٣٠] رواه مسلم، كتاب الزهد، باب: من أشرك في عمله غير الله ٤/٢٢٨٩، برقم ٢٩٨٥.

واتە: ئایا هیچ کەس لە ئێوە حەز دەکات باخێکی هەبێت پێك هاتبێت لە دار خورما و جۆرەها ڕەزە ترێ و چەند جۆگەو ڕوبارێك بەژێر درەختەکانیدا بڕوات بۆ خاوەنەکەی، لە کاتێکدا خاوەنەکەی تووشی پیری بوبێت و چەند نەوەو منداڵێکی لاوازی هەبێت، کەچی لەناکاو گەردەلولێك گڕوگەرمیەکی بەهێزی تێدا بێت هەڵکو تێتە سەری و یەکسەر بیسوتێنێت؟! (بەڕاستی ئەمە زۆر جێی داخ و نیگەرانییە، چونکە نە خۆی لەبەر پیری، نە منداڵی لەبەر بێهێزی ناتوانن باخەکە ئاوەدان بکەنەوە)، ئا بەو شێوەیە خوای پەروەردگار ئایەت و بەڵگەو نیشانەی خۆی دەخاتە پێش چاوتان و روونی دەکاتەوە بۆ ئەوەی تێبفکرن و بیربکەنەوە (خۆتان مایە پوچ و ڕەنج بە خەسار نەکەن، کردەوەکانتان بە ڕیاکردن بە تاڵ مەکەنەوە).

موسڵمانی خۆشەویست ئاگاداربە و باش بزانە کە کردەوە چاکەکان لە بنەڕەتدا، وەکو باخێکی زۆر گەورە وایە کە پڕ بێت لە دارو درەخت و میوەی جوان و بەتام، ئایا کەس حەز دەکات ئەو بەرو بووم و باخە زۆر گەورە و پڕ لە دارو درەخت و میوە جوان و بەتامەی هەبێت، پاشان ڕیا لێی بدات و بیبات و پوچەڵی بکاتەوە، لە کاتێکدا ئەوپەڕی پێویستی پێیەتی.

وە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمودەیەکی قودسیمان لە خوای پەروەردگارەوە بۆ دەگێڕێتەوە، کە خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿أنا أغنى الشُّرَكاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَن عَمِلَ عَمَلاً أشرَكَ مَعِيَ فِيهِ غَيري تَرَكْتُهُ وَشِركَهُ﴾[٣١].

واتە: من (خوای پەروەردگار) لە هەموو خاوەن شەریك و هاوەڵداران دەوڵەمەن ترم (واتە: من دەوڵەمەندم و پێویستم بە شەریك و هاوەڵ نییە) بۆیە هەرکەسێك کردەوەیەك بۆ من ئەنجام بدات و کەسێکی تری تیا شەریك بکات (ڕیا بکات) ئەوە واز لەو کردەوەیە دێنم بۆ ئەو کەسەی کە ئەنجامی داوە بۆی، واتە: کردەوەی ڕیاباز پوچ و بەتاڵە و هیچ پاداشتی تێدا نییە، بەڵکو تاوانباریشە)*، بۆیە هەر کەسێك کردەوەیەکی چاکە بکات و هاوەڵ بڕیار بدات بۆ من لەو کردەوەیەدا ئەوە واز لەو کردەوەیە دێنم بۆ ئەو کەسەی کە ئەنجامی داوە بۆی.

وە لە فەرمودەیەکی تردا پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿إذا جَمَعَ اللهُ الأوَّلِينَ وَالآخِرِينَ لِيَومِ القيامَةِ، لِيَومٍ لا رَيبَ فِيهِ نادى مُنادٍ: مَن كانَ أشرَكَ فِي عَمَلٍ عَمِلَهُ للهِ أحدًا فَلْيَطْلُب ثَوابَهُ مِن عِندِ غَيرِ اللهِ، فإنَّ اللهَ أغنى الشُّرَكاءِ عَنِ الشِّرْكِ﴾[٣٢].

واتە: کاتێك خوای پەروەردگار سەرەتاو کۆتایی دروست کراوەکانی زیندوو دەکاتەوە و کۆیان دەکاتەوە لە دواڕۆژدا "بۆ ڕۆژێك کە هیچ گومانی تێدا نییە دێت" بانگ کەرێك بانگ دەکات و دەفەرمووێت: هەرکەسێك لە دونیادا کردەوەیەکی چاکەی بۆ خوای پەروەردگار کردبێت و شەریکی بۆ خوای پەروەردگار بڕیار دابێت بۆی (ڕیای کردبێت تێیدا) ئەوە با بچێت پاداشتی کردەوەکەی لای جگە لە خوای پەروەردگار وەربگرێت، خوای پەروەردگار لە هەموو خاوەن شەریك و هاوەڵداران دەوڵەمەند ترە (واتە: دەوڵەمەندە و پێویستی بە شەریك و هاوەڵ نییە).

٤. ڕیا کردن هۆکارە بۆ سزای دواڕۆژ، هەر بۆیە یەکەم کۆمەڵ لە موسڵمانان کە ئاگری دۆزەخیان پێ گەرم و داخ بکرێت: قورئان خوێنێك، تێکۆشەرێك، خێرکەرێك بە ماڵەکەی بووە، ئەو کارە باشانەیان کردووە بۆ ئەوەی پێیان بوترێت: فلانەکەس قورئان خوێن بووە، فلانەکەس ئازا بووە، فلانەکەس بەخشندەو خێرکەر بووە، کردەوەکانیان تەنها لەبەر خاتری خوای پەروەردگار نەبووە.

٥. ڕیاکردن هۆکارە بۆ ڕیسوایی و بچوکی و سووکی و ئابڕوچوون، پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿مَن سَمَّعَ سَمَّعَ اللهُ بِهِ،

---

[٣١] الترمذي، كتاب تفسير القرآن، بابٌ: ومن سورة الكهف، ٣١٤/٥، برقم ٣١٥٤، من حديث أبي سعد بن أبي فضالة الأنصاري رضي الله عنه، وابن ماجه، كتاب الزهد، باب الرياء والسمعة، ١٤٠٦/٢، برقم ٤٢٠٣، وحسنه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب ١٨/١، وفي صحيح الترمذي ٧٤/٣.

* **بڕوانە:** شرح النووي على مسلم، باب: من أشرك في عمله غير الله، (٥٣٠٠/٩/٣٧٠)،

[٣٢] رواه مسلم في صحيحه، كتاب الإمارة، باب من قاتل للرياء والسمعة استحق النار، ١٥١٤/٣، برقم ١٩٠٥.

وَمَن يُرائي يُرائي اللهُ بِه﴾[٣٣].

واتە: هەر موسڵمانێك ڕیایی بكات لە كردەوەكانیدا، وە بیەوێت خەڵكی ببیستن بۆ ئەوەی ڕێزی لێ بگرن و بە گەورەی بزانن و بڕوایان وابێت ئەو كەسە چاكەكارە، ئەوە لە ڕۆژی دواییدا خوای پەروەردگار عەیب و خراپەو نییەت خراپیەكەی ئاشكرا دەكات و دەیگەیەنێت بە خەڵكی تا خراپیەكەی ئاشكرا بێت و بزانن كەسێكی نییەت خراپ بووە[٣٤].

٦. ڕیاكردن هۆكارە بۆ بێبەش بوون لە پاداشتی دواڕۆژ، پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿بَشِّر هذِهِ الأُمَّةَ بِالسَّناءِ وَالدِّينِ وَالرِّفعَةِ وَالتَّمكينِ في الأرضِ، فَمَن عَمِلَ مِنهُم عَمَلَ الآخِرَةِ لِلدُّنيا لَم يَكُن لَهُ في الآخِرَةِ مِن نَصيب﴾[٣٥].

واتە: مژدە بێت بۆ ئەم ئوممەتە بە سەركەوتوویی و سەرفرازی و دین بەرزی و پلەو پایە بەرزی و دەسەڵات گرتنە دەست لەسەر زەویدا، بۆیە (ئاگاداربن) هەر موسڵمانێك كارێكی چاكە بكات بۆ بەدەست هێنانی بەرژەوەندی دونیا ئەوە بە هیچ شێوەیەك لە دواڕۆژدا بەشی نییە (لەنازو نیعمەتی خۆشی بەهەشت، پاداشتی كردەوە چاكەكانی نادرێتەوە چونكە بۆ خوای پەروەردگاری نەبووە).

٧. ڕیاكردن هۆكارە بۆ دۆڕان و ژێركەوتنی ئەم ئوممەتە، پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمووێت: ﴿إِنَّما يَنصُرُ اللهُ هذهِ الأُمَّةَ بِضَعيفِها بِدَعوَتِهِم وَصَلاتِهِم وَإِخلاصِهِم﴾[٣٦].

واتە: ئاگاداربن و باش بزانن كە خوای پەروەردگار ئەم ئوممەتە سەردەخات (بەسەر دوژمنانیدا) بە بێدەسەڵات و هەژارەكان: بە پاڕانەوە و نوێژ و دڵسۆزی و نیازپاكیەكەیان بۆ خوای پەروەردگار.

ئەم فەرمودەیە ئەوە ڕوون دەكاتەوە كە نییەت پاك بوون (لە كردەوە چاكەكاندا) بۆ خوای پەروەردگار هۆكارە بۆ سەركەوتنی ئەم ئوممەتە بە سەر دوژمنانیدا، وە ڕیاكردن هۆكارە بۆ دۆڕان و ژێركەوتنی ئەم ئوممەتە!.

٨. ڕیاكردن گومڕایی و سەرلێشێواوی زیاتر دەكات، خوای پەروەردگار دەربارەی دووڕووەكان دەفەرموێت: ﴿ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخۡدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡ وَمَا يَشۡعُرُونَ ﴿٩﴾ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ مَرَضٗاۖ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمُۢ بِمَا كَانُواْ يَكۡذِبُونَ ﴿١٠﴾ ﴾ (البقرة: ٩-١٠)

واتە: ئەوان (دووڕووەكان) بە خەیاڵی خۆیان وا دەزانن خوای پەروەردگار و ئەو كەسانە دەخەڵەتێنن كە باوەڕداری ڕاستەقینەن!! كەچی ئەوان جگە لە خۆیان كەسیان پێناخەڵەتێت، بەڵام هەست ناكەن و بیرناكەنەوە، ئەوان لە دڵ و دەروونیاندا نەخۆشی بێباوەڕی و حەسوودی و ڕق و كینەو ڕیا هەیە، خوای پەروەردگاریش (بە هۆی سەرخستنی حەق و ئیمانداران) ئەوەندەی تر دەردوو نەخۆشیان گرانتر دەكات و سزایەكی سەختیش (لە دونیا و دواڕۆژدا) چاوەڕییانە بە هۆی درۆكردن و (ڕیا و دژایەتیان بۆ ئیسلام).

---

[٣٣] متفق عليه: البخاري، كتاب الرقاق، باب الرياء والسمعة، ٢٤٢/٧، برقم ٦٤٩٩. ومسلم، كتاب الزهد، باب من أشرك في عمله غير الله، ٢٢٨٩/٤، برقم ٢٩٨٦.

[٣٤] **بڕوانە**: شرح مسلم للنووي (١١٦/١٨).

[٣٥] رواه النسائي بلفظه، كتاب الجهاد، باب الاستنصار بالضعيف، ٤٥/٦، برقم ٣١٧٨، وأصله في صحيح البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب من استعان بالضعفاء والصالحين في الحرب، ٢٩٦/٣، برقم ٢٨٩٦، وصححه الألباني في صحيح الترغيب ٦/١.

[٣٦] مسند أحمد ١٣٤/٥، والحاكم ٤١٨/٤، وصححه الألباني في صحيح الترغيب ١٥/١.

باسی چوارەم: جۆرو وردەكارییەكانی ڕیا

جۆرەكانی ڕیا زۆرن (خوا پەنامان بدات لێی)، ڕوون كردنەوەی جۆرەكانی بەم شێوەیەی لای خوارەوەیە:

یەكەم جۆری ڕیا ئەوەیە: بەندەیەك كاتێك كردەوەیەكی چاكە دەكات مەبەستی ڕازی بوونی خوا نییە، بەڵكو مەبەستی ئەوەیە و حەزدەكات خەڵكی بزانن ئەو كردەوە چاكەیەی كردووە، بە هیچ شێوەیەك نییەت پاكی تێدا نییە بۆ خوای پەروەردگار، ئەمە جۆرێكە لە دووڕوویی و نیشانەیەكە لە نیشانەكانی دووڕووە بێباوەڕەكان.

دووەم: نییەت و مەبەستی ئەو بەندە موسڵمانە بۆ خوای پەروەردگارە، بەڵام كاتێك هەست دەكات خەڵكی سەیری دەكەن و دەیبینن یەكسەر خۆی گورجوگۆڵ دەكات و عیبادەتەكەی دەڕازێنێتەوە، ئەم كارە شیركی شاراوەو نهێنییە، هەر بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿يا أيُّها النّاس إيّاكُم وَشِرك السَّرائِر"، قالوا: يا رَسُولَ الله: وَما شِرك السّرائِر؟ قال: "يَقومُ الرَّجُـلُ فيُصَلِّي فيُزَيِّن صَلاتَهُ جاهِدًا لِما يَرَى مِن نَظَرِ النّاسِ إلَيهِ فَذلكَ شِرك السَّرائِر﴾[٣٧].

واتە: ئەی موسڵمانان ئاگاداربن لە بڕیاردانی شیركی شاراوەو نهێنی، هاوەڵان (خوایان لێ ڕازی بێت) ووتیان ئەی پێغەمبەر (ﷺ) شیركی شاراوەو نهێنی چی یە؟ فەرمووی: موسڵمانێك هەڵدەستێت و نوێژ دەكات هەوڵ و كۆشش دەدات و نوێژەكەی جوان دەكات كاتێك هەست دەكات وا خەڵكی سەیری دەكەن و تێیدەڕوانن، ئا ئەوەیە شیركی شاراوەو نهێنی.

سێیەم: بەندەیەكی موسڵمان دەست دەكات بە كردنی عیبادەتێك وە تەواوی دەكات هەر نییەتی بۆ خوای پەروەردگارە، بەڵام كاتێك دەزانرێت ئەو عیبادەتەی كردووە بە باشە باس دەكرێت دڵی پێی خۆش دەبێت، وە حەز دەكات خەڵكی بە باشە باسی بكەن و بە چاوی ڕێزەوە سەیری بكەن و بە گەورەی بزانن، وە بە هۆیەوە دونیای دەست بكەوێت (زیاتر ڕێزی لێبگرن و جیاوازتر سەیری بكەن لە كڕین و فرۆشتن و مامەڵەكانی تردا)، بۆیە ئەم دڵخۆش بوونە بە باش باس كردنی خەڵك و زیاتر حەز بوون بەڕێز لێگرتن و بەدەست هێنانی مەبەستی بەڵگەیە لەسەر ئەوەی ئەو كەسە شیركی شاراوەو نهێنی تێدایە (ڕیا).

چوارەم: ڕیاكردن بە لاشە: بۆ نمونە كەسێك بێتاقەتی و ڕەنگ زەردی دەردەبڕێت بۆ ئەوەی پیشانی خەڵكی بدات كە عیبادەتی زۆرە و زۆر ترسی قیامەتی هەیە، وە جاری وا هەیە ئەو بەندەیە ڕیا كردن بە دەنگ نزم كردن و لێو ووشك بوون دەردەخات بۆ ئەوەی پیشانی خەڵكی بدات كە بە ڕۆژووە.

پێنجەم: ڕیا كردن لە ڕووی جل و بەرگەوە: وەكو كەسێك جلی كۆن و دڕاو لەبەر بكات بۆ ئەوەی پێی بڵێن بەڕاستی كەسێكی دونیا نەویستە، یان جاری وا هەیە دەبینێت جل و بەرگێك ئەگەر هەر كەسێك بیپۆشێت خەڵك دەڵێن: زاناو شارەزایە ئەم كەسەش ئەو جلە دەپۆشێت بۆ ئەوەی پێی بڵێن زاناو شارەزایە.

شەشەم: ڕیا كردن بە ووتە: ئەم جۆرە زیاتر كەسانی دیندارترو ئەو كەسانەی كە ڕێنمونی و ئامۆژگاری خەڵك دەكەن، یان شارەزا بوون و لەبەر كردنی شوێنەوارو بەسەرهات بۆ موناقەشەو دەمە دەمێ كردن و دەربڕینی عیلم و شارەزایی.

حەوتەم: ڕیا كردن بە كردەوە: وەكو ڕیا كردنی نوێژكەرێك بە درێژكردنەوەی ڕكوع و سوجدەو دەبڕینی خشوع، یان ڕیا كردن لە ڕۆژوو گرتن و حەج كردن و خێركردندا.

---

[٣٧] أخرجه ابن خزيمة في صحيحه ٦٧/٢، برقم ٩٣٧، وأخرجه البيهقي في السنن، ٢٩١/٢، وحسنه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب ٧/١.

هەشتەم: ڕیا كردن بە هاوڕێیان و سەردان كەران: وەكو كەسێك داوا لە زاناو پیاوچاكان بكات تا سەردانی بكەن بۆ ئەوەی بوترێت فلانە كەس سەردانی ماڵی فلانە كەسی كرد (وەكو دەربڕینی ڕێزو گەورەییەك)، یان دەعوەتی خەڵك دەكات بۆ ئەوەی بوترێت: بە خوا فلانە كەس پیاو چاكە دیوتە چۆن كەسانی دیندار هاتوو چۆی دەكەن و سەردانی دەكەن؟

نۆیەم: شكاندنەوەی نەفسی خۆت لەناو خەڵكیدا، دەتەوێت لەناو خەڵكیدا وا خۆت پیشان بدەیت كە تۆ كەسێكی بێفیز و بێ ئارەزویت، بە هۆی ئەو خۆ شكاندنەوەیەتەوە دەتەوێت خۆت بەرز بكەیتەوە و خەڵكی بە باشە و بێفیز باست بكەن كە ئەم كارە لە شاراوەترین جۆرەكانی ڕیایە.

دەیەم: لە وردترین و شاراوەترین جۆرەكانی ڕیا ئەوەیە: موسڵمانێك عیبادەت و كردەوەی چاكە تەنها بۆ ڕازی بوونی خوا دەكات، بە شێوەیەكی وا نایەوێت كەس پێی بزانێت، وە حەز ناكات ئەو عیبادەتەی ئاشكرا بێت و دەربكەوێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا كاتێك دەچێتە ناو خەڵكی:

- ❖ حەزدەكات خەڵكی ڕێزی لێبگرن و سەلامی لێبكەن.
- ❖ حەزدەكات خەڵكی بە گەورەی بزانن، وە كاتێك دەیبین بە گەرمی پێشوازی لێبكەن.
- ❖ حەزدەكات خەڵكی بە باشە و پیاوچاك ناوی بێنن (بۆ نموونە: حەزدەكات پێی بڵێن: مامۆستا فلان كەس، یان شێخ فلان كەس، یان كاك فلان كەس...هتد) چەند پیاوێكی باشە و بە كەڵكە بۆ خەڵك، وە كەسێكی كۆمەڵایەتیە، یان ئاوهاو ئاوهایە.
- ❖ حەزدەكات خەڵكی زوو كارەكانی بۆ جێبەجێبكەن (حەزدەكات لە هەموو جێیەك كاری بڕوات و دوا نەكەوێت، بە هۆی ئەو ناو و پیشەیەی كە هەیەتی).
- ❖ حەزدەكات خەڵكی لە كڕین و فرۆشتندا جیاواز لە كەسانی تر مامەڵەی لەگەڵدا بكەن.

بۆیە هەركاتێك بینیتی خەڵكی بەو شێوەیە مامەڵەی لەگەڵدا ناكەن دڵی تەنگ دەبێت، وەكو ئەوەی دەیەوێت ڕێزدار بێت و بەگەورە بزانرێت و مامەڵەی تایبەتی لەگەڵدا بكرێت بە هۆی ئەو عیبادەت و كردەوە چاكانەی كە بە نهێنی دەیان كات.

یانزەیەم: یەكێكی تر لە ڕیا زۆر ردوو شاراوەكان ئەوەیە: موسڵمانێك دڵسۆزی و نیازپاكیەكەی بكاتە هۆكارێك بۆ بەدەست هێنانی ئەو مەبەستەی (كارەی) كە خۆی دەیەوێت، زانای پایە بەرز إبن تیمیة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: ﴿گێردراوەتەوە كە ئیمامی أبو حامد الغزالِي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) بۆی باس كراوە گوایە هەر كەسێك چل ڕۆژ دڵ و دەروون و نیازی خۆی پاك بكاتەوە بۆ خوای پەروەردگار ئەوە دانایی و لێزانی لە ناو دڵیەوە هەڵدەقوڵێت و دێتە سەر زمانی، ئیامی الغزالِي دەفەرموێت: منیش كە ئەوەم بیست چل ڕۆژ دڵ و دەروون و نیازی خۆم پاك كردەوە بۆ خوای پەروەردگار، بەڵام هیچم بەدی نەكرد لەوەی كە بەتەمای بووم، بۆیە ئەم مەسەلەیەم بۆ هەندێك لە دانایان و زانایان باس كرد، ئەوانیش پێیان ووتم: تۆ دڵ و دەروون و نییەتی خۆت پاك كردۆتەوە بۆ بە دەست هێنانی دانایی (مەبەستی خۆت)، نەك نییەتی خۆت پاك كردبێتەوە بۆ خوای پەروەردگار﴾[٣٨].

بۆیە موسڵمانی خۆشەویست جاری واهەیە بەندەیەكی موسڵمان مەبەستی لە نیازپاكیەكەی بەدەست هێنانی لەسەرخۆیی و داناییە، یان بۆ ئەوەی خەڵكی بە گەورەی بزانن و باسی بكەن بە باشە، یان جگە لەم مەبەستانە، ئەم شتانە بەدەست نایات بە نییەت پاك كردنەوە و ئیخلاص بۆ خوای پەروەردگار (دروست نییە دینداری و لە خوا ترسان بۆ ئەوە بە كار بهێنرێت)، بەڵكو بەدەست هێنانی ئەو شتانە پێویستە بە كار كردن بێت بۆیان.

---

[٣٨] بڕوانة: درء تعارض العقل والنقل لابن تيمية ٦/٦٦، ومنهاج القاصدين ص٢١٤-٢٢١، والإخلاص للعوايشة ص٢٤، والإخلاص والشرك الأصغر للدكتور عبد العزيز بن عبد اللطيف ص٩، والرياء لسليم الهلالي ص١٧.

باسی پێنجەم: بەشەکانی ڕیاو شوێنەواری خراپی لەسەر کردەوە چاکەکان

ریا (خوای پەروەردگار پەنامان بدات لێی) چەند بەشێکی هەیە، کە پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێك شارەزایان بێت، تا لێیان ڕابکات و خۆی لێیان بپارێزێت، ئەو بەشانە بەم شێوەیەی لای خوارەوەیە:

١. کردنی ئەو کردەوەیە یەکپارچە و بە گشتی بۆ ڕیایە، مەبەست بە کردنی تەنها ڕیاکردن و خۆدەرخستنە لەبەر چاوی خەلکی، وەکو حاڵی دووڕووەکان، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلٗا ١٤٢﴾ (النساء: ١٤٢)

واتە: وە کاتێك هەڵدەستن بۆ نوێژ کردن (دووڕووەکان) زۆر بەلەش گرانی و تەمبەڵی هەڵدەستن (لەبەر ئەوەی نیەتیان ڕازی بوونی خوای گەورە نییە تیایدا، وە باوەڕیان پێی نییە، وە لە ماناکەشی تێناگەن)، ئەو دووڕوانە ڕیایی لەبەر خەلکی دەکەن (دڵسۆز و نییەت پاك نین)، وە یادو زیکری خوا ناکەن مەگەر زۆر بەکەمی نەبێت.

ئەم ڕیاکردنە بەو شێوەیە زۆر بەکەمی لە ئیماندارێك ڕوو دەدات لە نوێژی فەرزو ڕۆژوودا، بەڵام هەندێ جار لە زەکات و حەج و کردەوە ئاشکراکاندا ڕوو دەدات، گومان لەوەدا نییە ئەم کردەوەیە (ڕیایە) کردەوە چاکەکان هەڵدەوەشێنێتەوە، وە شایستەی سزاو تووڕەیی خوای پەروەردگار دەبێت، (پەنا دەگرین بە خوای پەروەردگار).

٢. کردنی ئەو کردەوەیە لە بنەڕەتدا بۆ خوای پەروەردگارە بەڵام هەر لە بنچینەوە ڕیای تێکەڵ دەکات، ئەم جۆرەشیان بەڵگەکان لەسەر ئەوەن کە پوچەڵ و بەتاڵ و هەڵوەشاوەیە.

٣. بنەڕەتی ئەو کردەوەیە بۆ خوای پەروەردگارە بەڵام لەناکاو لەناو عیبادەتەکەدا ڕیای تێدەکەوێت، لەم کاتەدا ئەو عیبادەتە لە دوو حاڵەت بەدەر نییە:

یەکەم: سەرەتای عیبادەتەکە پەیوەندی بە کۆتایی عیبادەتەکەوە نییە، لەم کاتەدا سەرەتای عیبادەتەکە دروست و وەرگیراوە (إن شآءَ الله) بەڵام کۆتاییەکەی بەتاڵ و وەرنەگیراوە، بۆ نموونە: کەسێك بیست دیناری پێیە دەیەوێت بیکات بە خێر، دە دینارییانی بەخشی تەنها بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار، پاشان دە دینارەکەی تری بەخشی بەڵام لە کاتی بەخشینیدا ڕیای تێکەڵ دەکات، بۆیە لەم کاتەدا خێری یەکەم (دە دیناری یەکەم) دروست و وەرگیراوە، بەڵام دە دینارەکەی تری بەتاڵ و وەرنەگیراوە چونکە ڕیای تێکەڵ کردووە.

دووەم: سەرەتای عیبادەتەکە پەیوەستەو پەیوەندی بە کۆتاییەکەیەوە هەیە، لەم کاتەدا موسڵمان لە دوو حاڵەت بەدەر نییە:

أ- ئەو ڕیایە بەسەریدا دێت بەڵام ئەم بەندە موسڵمانە دەیگێڕێتەوەو دڵ خۆش نابێت پێی، وە پشتی لێ هەڵدەکات و پێی ناخۆشە، بۆیە ئەمە زیانی پێناگەیەنێت بە بێ ڕاجیایی لە نێوان زانایاندا، هەروەك پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿إن اللهَ تَجاوَزَ لِأُمَّتِي ما حَدثت بِهِ أَنفُسُها ما لَمْ يَتَكَلَّمُوا أو يَعمَلوا﴾[٣٩].

واتە: خوای پەروەردگار دەبورێ و خۆش دەبێت لەو کارانەی کە بە دڵدا دێت ئەگەر نەیکەن بە قسە یان بە کردەوە.

ب- کاتێك ئەو بەندەیە دەستی کرد بە عیبادەت ڕیای تێکەڵ دەبێت و بەردەوامە لەگەڵیدا و دڵی ئارامە پێی و بەرەنگاری نابێتەوە، بەڵکو حەزی پێ دەکات، بۆیە هەموو عیبادەتەکەی (بۆ نموونە نوێژەکەی) بەتاڵ دەبێتەوە لەسەر بۆ چوونی ڕاستی زانایان، لەبەر ئەوەی عیبادەتەکە سەرەتاکەی پەیوەستە بە کۆتاییەکەی، بۆ نموونە: کەسێك دەست

---

[٣٩] مسلم، كتاب الإيمان، باب: تجاوز الله عن حديث النفس والخواطر بالقلب إذا لم تستقر، ١/١١٦، برقم ١٢٧.

دەکات بە نوێژ کردن و نییەتی تەنها بۆ خوای پەروەردگارە، بەڵام لە ڕکاتی دووەمدا ڕیای تێکەڵ دەبێت بەردەوام دەبێت لەگەڵیدا تا ڕکاتی کۆتایی، هیچ بەرەنگاری نابێتەوەو ڕەتی ناکاتەوە، بۆیە ئەم نوێژە هەمووی بە تاڵ دەبێتەوە لەبەر ئەوەی سەرەتاو کۆتاییەکەی پەیوەستە بە یەکەوە.

٤. لە دوای تەواوبوونی عیبادەتەکە ڕیا دروست ببێت[٤٠]: ئەگەر بەندەیەکی موسڵمان کردەوەیەکی چاکەی کرد بە دڵسۆزی و نییەت پاکیەوە بۆ خوای پەروەردگار، پاشان خوای پەروەردگار باس و وەسفی چاکی خستە ناو دڵی موسڵمانانەوە، ئەم موسڵمانە دڵ خۆشە بە فەزڵ و ڕەحمەتی خوای پەروەردگار، ئەگەر مژدەی خۆشی پێ بدرێت هیچ زیانی پێ ناگات، هەر بۆیە پرسیار کرا لە پێغەمبەر (ﷺ) دەربارەی موسڵمانێك کردەوەی خێرو چاکە دەکات تەنها بۆ خوای پەروەردگار، پاشان خەڵکی باسی دەکەن بە چاکەو ستایشی دەکەن، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ﴿تلك عاجل بُشرَى المؤمن﴾[٤١].

واتە: ئەوە مژدەیەکی خۆشە پێشخراوە بۆ موسڵمان لە دونیادا (باس کردنی بە خێرو چاکە).

باسی شەشەم: هۆکارو پاڵنەرەکانی ڕیا کردن

بنەڕەتی ڕیا بریتیە لە حەزکردن بە پلەوپایەی بەرز، هەرکەسێك خۆدەرخستن و حەزکردن بە پلەوپایە بەرزی زاڵ بێت بەسەر دڵیدا ئەوە بەردەوام مەبەستی تەنها چاودێری کردنی خەڵك دەبێت (هەوڵ دەدات ئەو کارانە بکات کە خەڵکی حەزیان لێیە) دڵی پەیوەستە پێیانەوە، ڕیایان لەبەر دەکات، بۆیە لە ووتەو کردەوەو هەڵس و کەوتیدا تەنها دەڕوانێتە ئەو کارانەی کە دەبێتە مایەی پلە بەرزی بۆی لەناو خەڵکیدا، بەڕاستی ئەم کارە بنەڕەتی هەموو نەخۆشی و بەڵایەکە، چونکە هەرکەسێك حەزی بەو خۆدەرخستن و حەزکردن بە بەرزی و پلەوپایە بێت، ئەوە بێگومان تووشی ڕیا کردن دەبێت لە عیبادەتەکانیدا، وە تووشی چەندین کاری تاوان و حەرام دەبێت، ئەم کارو نییەتە زۆر ئاڵۆزو شاراوەیە هیچ کەس هەستی پێ ناکات تەنها زانایانی شارەزا بە خوای پەروەردگار و خۆشەویستانی.

بۆیە ئەگەر ئەم هۆکارو نەخۆشیە کوشندەیە شیبکەینەوە ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ سێ بنەڕەت:

١. حەزکردن بە سوپاس و ستایشی خەڵکی.
٢. ڕاکردن لە گلەیی و سەرزەنشتی خەڵکی.
٣. بە تەما بوونی ئەو شتانەی کە لە ژێر دەستی خەڵکیدا هەیە[٤٢].

ئەوەی بەڵگە بێت لەسەر ئەمە ئەو فەرمودەیەیە کە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) أبـو موسـى الأشـعري (رضي الله عنه) دەیگێڕێتەوە و دەفەرموێت: ﴿جاءَ رَجلٌ إلى النَّبيِّ ﷺ فَقالَ: الرَّجلُ يُقاتِلُ شجاعَة، ويُقاتِلُ حميَة، ويُقاتِلُ رِياءً فأيُّ ذلك في سبيلِ اللهِ؟ قالَ (ﷺ): مَن قاتَلَ لِتَكونَ كَلِمَةُ اللهِ هِيَ العُليا فَهُوَ فِي سَبيلِ اللهِ﴾[٤٣].

---

[٤٠] **بروانە:** فتاوى ابن عثيمين ٢/٣٠.

[٤١] مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، ٤/٢٠٣٤، برقم ٢٦٤٢.

[٤٢] **بروانە:** مختصر منهاج القاصدين لابن قدامة ص٢٢١-٢٢٢.

[٤٣] متفق عليه: البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا، ٣/٢٧٢، برقم ٢٨١٠، ومسلم، كتاب الصلاة، باب من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله، ٣/١٥١٢، برقم ١٩٠٤.

واتە: پیاوێك هات بۆلای پێغەمبەرو (ﷺ) ووتی: پیاوێك جیهاد بكات و تێبكۆشێت بۆ ئەوەی پێی بڵێن ئازایە، وە پیاوێك جیهاد بكات و تێبكۆشێت بە دەمارگیری، وە پیاوێك جیهاد بكات و تێبكۆشێت بۆ ڕیا و خۆدەرخستن، ئایا لەم سێ جۆرە كەسە كامیان جیهادو تێكۆشانەكەی لە ڕێی خوای پەروەردگار دایە؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: هەر كەسێك (موسڵمانێك) جیهاد بكات و تێبكۆشێت بۆ ئەوەی ووتەی خوای پەروەردگار (دینی خوا) بەرزو بڵندو سەركەوتوو بێت بەڕاستی ئەو هەوڵ و جیهادو تێبكۆشانە لە ڕێی خوای پەروەردگار دایە.

ووتەكەی ئەو پیاوە كە ووتی: ﴿يقاتل شجاعة﴾ واتە: بۆ ئەوەی باسی غیرەت و ئازایەتی بكرێت و سوپاس و ستایش بكرێت.

وە: ﴿ويقاتل حمية﴾: خۆی بە گەورە دەزانێت لەوەی كە لێی بەرنەوەو زاڵ بن بەسەریا، یان زەم و لۆمە بكرێت.

وە: ﴿ويقاتل رياءً﴾: بۆ ئەوەی شوێنی ببینرێت، ئا ئەمەیە حەز كردن بە پلەو پایە بەرزی لە ناو دڵی خەڵكیدا.

جاری واهەیە كەسێك حەز دەكات بە باشە باس بكرێت لە ترسی گلەیی و سەرزەنشتی خەڵكی، بۆ نموونە: كەسێكی ترسنۆك لە نێوان كۆمەڵە كەسێكی ئازادا، ئەم كەسە ترسنۆكە خۆی دەگرێت و ڕاناكات لەناو جەنگدا یان شوێنێكی ترسناكدا بۆ ئەوەی گلەیی لێ نەكەن و سەرزەنشتی نەكەن.

یان كەسێك فەتوا ئەدات بە بێ علیم و زانیاری لە ترسی ئەوەی پێی نەڵێن نازانێت، بەڕاستی ئەم كارانە پاڵنەرن بۆ ڕیا كردن، بۆیە موسڵمانی خۆشەویست ئاگاداربەو خۆت بپارێزە.

باسی حەوتەم: ڕێگا چارەی بەدەست هێنانی نییەت پاكی و چارەسەری ڕیا

موسڵمانی خۆشەویست زانرا كە ڕیا كردن كردەوە چاكەكان هەڵدەوەشێنێتەوە، وە هۆكارە بۆ تووڕەیی و سزای خوای پەروەردگار، وە یەكێكە لە كارە لەناو بەرەكان، وە ترسناكی بەسەر موسڵمانەوە زۆرترو گەورەترە لە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەججال.

بۆیە هەر كارێك ئەوە ترسناكی بێت باش وایە موسڵمان ئاگادار بێت و قۆڵی هەڵبماڵێت بۆ لابردن و چارەسەركردنی (ڕیا)، وە بنچینەو لق و پۆپەی ڕیا نەهێڵێت، لەو چارەسەرانەی كە ڕیا ناهێڵێت و نییەت پاكی پێ بەدەست دێت ئەم هۆكارانەن (بە پشتیوانی خوای پەروەردگار):

١. شارەزابوون زانینی ئەو جۆرە كردەوانەی كە بۆ بە دەست هێنانی دونیا دەكرێت، وە زانینی جۆرو بەش و پاڵنەرو هۆكارەكانی ڕیا، پاشان بڕین و دەركردنی ئەو نەخۆشیە كوشندەیە لە ڕەگەوە، لە پێشیشدا باسی ئەمانەمان كرد.

٢. ناسینی گەورەیی خوای پەروەردگار بە ناوو سیفات و كارەكانی، ناسینێكی ڕاست و دروست بە تێگەیشتنێكی ڕاست و دروست لە قورئانی پیرۆز و سوننەت لەسەر مەنهەج و ڕێبازی ئەهلی سوننەو جەماعە، چونكە هەر كاتێك بەندەی موسڵمان زانیتی تەنها خوای پەروەردگار قازانج و زیان، سەربەرز كردن و زەلیل و سەرشۆڕ كردنی بەدەستە، بەخشین و نەبەخشین، ژیاندن و مراندنی بە دەستە، خوای پەروەردگار ئاگادارە بە خیانەتی چاوو ئەو نهێنیانەی كە لەناو دڵەكاندان، ئەگەر ئەو بەندەیە خوای پەروەردگاری ناسی، وە زانیتی تەنها خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها شایستەی هەموو جۆرە پەرستن و عیبادەت بۆ كردنێكە، ئەمە بەروو بوومەكەی بریتیە لە نییەت پاكی و ڕاستگۆییەكی تەواو لەگەڵ خوای پەروەردگاردا، لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە لەسەر بەندەی موسڵمان كە شارەزای یەكخواپەرستی بێت بە هەموو جۆرەكانیەوە.

٣. شارەزابوون لەوەی كە خوای پەروەردگار ئامادەی كردووە لە دواڕۆژدا: لە نازونیعمەتی خۆشی بەهەشت، وە سزاو ناخۆشی و ناڕەحەتی ناو گۆڕو دۆزەخ، وە ناخۆشی و ناڕەحەتی مردن و سەرەمەرگ، ئەگەر بەندەی موسڵمان ئەمەی زانی و جوان بیری لێ كردەوە و كەسێكی ژیریش بوو، ئەوە لە ڕیاوە ڕادەكات بەرەو نییەت پاكی، وە كردەوە تەنها بۆ خوای پەروەردگار دەكات.

٤. ترسان لە كردەوە كردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا، وە ئەو ڕیایەی كە هەڵوەشێنەرەوەی كردەوە چاكەكانە، چونكە هەركەسێك لە شتێك بترسێت ئەوە بەردەوام لێی ڕادەكات تا ڕزگاری دەبێت لێی، هەركەسێك بترسێت (لە تووڕەیی و سزای خوای پەروەردگار) ئەوە زوو دەكەوێتە ڕێ، وە هەركەسێك زوو بكەوێتە ڕێ ئەوە بێگومان دەگات بە پلەوپایەی بەرزی بەهەشت، بۆیە پێویست و واجبە لەسەر بەندەی موسڵمان هەركاتێك حەزی لە سوپاس و ستایش و باسی خەڵك كرد با نەفسی خۆی ئاگادار بكاتەوەو بیترسێنێ لە بەڵاو نەخۆشی ڕیا، وە تووش بوون بە تووڕەیی خوای پەروەردگار، بۆیە هەر موسڵمانێك هەژاری و بێدەسەڵاتی خەڵكی زانی ئەوە بێگومان دەحەسێتەوەو دوور دەبێت لە خەم و پەژارە و دەردوو نەخۆشی كوشندەی ڕیا، هەروەك هەندێك لە پیاوچاكانی پێشین فەرموویانە: ﴿بەرەنگاری نەفست بەرەوە بۆ دوورخستنەوەی هەموو هۆكارەكانی ڕیا، سووربەو هەوڵبدە با هەموو خەڵكی لەبەر چاوت وەكو منداڵ وابن، بۆیە جیاوازی مەكە نێوان پەرستنەكەتەوە لە نێوان دیار بوون دیار نەبوونیاندا (كاتێك خەڵكت لێ دیار بوو عیبادەت جوانتر بكەیت لەوەی كە دیار نەبن و نەتبینن)، وە جیاوازی مەكە نێوان پەرستنەكەتەوە كاتێك هەست بكەیت دەیزانن یان نا، بەڵكو قەناعەتت هەبێت و دڵ ئارام بە بە عیلم و زانیاری خوای پەروەردگار﴾[٤٤].

بۆیە هەر بە پشت بەستن بە خوای پەروەردگار و پاشان ترسان لە بەتاڵ بوونەوەی كردەوەكان، كەسانی خاوەن باوەڕو زانیاری ڕزگاریان بووە لەو نەخۆشی و بەڵا گەورەیە (ڕیا)، هەروەك محمدی كوڕی لبید (رضي الله عنه) لە پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) فەرمودەیەكمان بۆ دەگێڕێتەوە كە فەرمویەتی: ﴿إنَّ أخوفَ ما أخافُ عَلَيكُم الشِّركُ الأصغَر، قالوا: وما الشِّركُ الأصغَر يا رَسولَ اللهِ؟ قالَ: الرِّياءُ، يَقولُ اللهُ عَزَّ وَجَلّ لَهُم يَومَ القيامَةِ إذا جَزى النّاسَ بِأعمالِهِم: اذهَبُوا إلى الذّين كُنتُم تُراآوُونَ في الدُّنيا فَانظُروا هَل تَجِدونَ عِندَهُم جَزآءً﴾[٤٥].

واتە: ترسناكترین شتێك كە لێی بترسم تووشتان ببێت (ئەی موسڵمانان) شیركی بچوكە، هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویان: شیركی بچوك چییە ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)؟ پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: ڕیا كردنە، خوای پەروەردگار لە ڕۆژی دواییدا دەفەرموێت (كاتێك پاداشتی خەڵكی دەداتەوە) بە كردەوەكانیان (بەپێی چاكەو خراپەیان لێپرسینەوەیان لەگەڵدا دەكات): بڕۆن بۆ لای ئەو كەسانەی كە لە دونیادا ڕیاتان لەبەر دەكردن (كردەوەتان لەبەر خاتری ئەوان و بۆ ڕازی بوونی ئەوان دەكرد) سەیر بكەن و بزانن هیچ پاداشتێكتان دەدەنەوە لەسەر ئەو كردەوانەی كە بۆتان دەكردن.

هەر لەبەر ئەو ترسە گەورەیە بووە كە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەرو (صلى الله عليه وسلم) شوێن كەوتوانیان و زانایان و پیاوچاكان زۆر ترساون لەو فیتنەو ئاشووبە ترسناكە، نموونە لەسەر ئەمە، ئەم نموونانەی لای خوارەوەیە:

أ. خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾﴾ (المؤمنون: ٦٠).

واتە: ئەوانەی كە دەبەخشن لە زەكات و خێرو كردەوەی چاكە دەكەن، دڵیان دەترسێت نەوەكو لێیان وەرنەگیرێت، چونكە ئەوانە بێگومانن لەوەی كە بۆلای پەروەردگاریان دەگەڕێنەوە.

---

[٤٤] **بروانە**: الإخلاص والشرك الأصغر، للدكتور عبد العزيز بن عبد اللطيف، ص١٣.

[٤٥] أحمد في المسند ٥/٤٢٨، وصححه الألباني في صحيح الجامع ٢/٤٥.

دایكی ئیمانداران خاتوو عائیشه (رضي الله عنها) فـەرمووی: ﴿يا رسولَ اللهِ (ﷺ): أَهُوَ الَّذِي يَزْنِي، وَيَسرِق، وَيَشرَبُ الخَمـرَ؟ قال: لا يا بِنت أَبِي بَكرٍ (أو يا بنت الصِّدِّيق) وَلكِنَّهُ الرَّجلُ يَصومُ، وَيَتَصدَّقُ، وَيُصَلِّي وَهُوَ يَخافُ أَلاّ يُتَقبَّل منـهُ﴾[٤٦]. واتـە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئایا ئەوە كەسێكە زینا دەكات، دزی دەكات، مـەی دەخواتـەوە؟ (تـا لـەوە بترسـێت كردەوەكـانی لـێ وەرنەگیرێت)، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: نەخێر ئەی كچی أبوبكر (یان كچی ڕاستگۆ) ئـەوە پیاوێكـە (موسـڵمانێكە) ڕۆژوو دەگرێت، زەكات دەدات و خێریش دەكات، نوێژ دەكات، بەڵام لەوە دەترسێت لێی وەرنەگیرێت.

ب. ابن أبي مليكة (رضي الله عنه) دەفـەرموێت: ﴿أدركتُ ثَلاثينَ مِن أصحابِ النَّبيِّ (ﷺ) كُلُّهم يَخافُ النِّفاقَ عَلى نَفسِهِ وَما مِنهُم أحَدٌ يَقولُ: إنَّهُ عَلى إيمانِ جِبريل وَميكائيل﴾[٤٧].

واتە: گەیشتم بە سی كەس لە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) هەموویان لە دووڕوویی دەترسان لە نەفسی خۆیـان، وە لـە گەڵ ئەم ترسەیان لە دووڕوویی و ڕیاكردن كەسیان باوەڕیان وانەبوو كە ئیمانیان وەكو ئیمانی (جبريل وميكائيل)ـە، چـونكە (جبريل وميكائيل)و ئەوانی تر پارێزراون لە گوناه و تاوان، ترسیان لەسەر نییە بە پێچەوانەی هـاوەڵانی پێغەمبـەر (ﷺ) كـە ترسی تاوان و ڕیایان هەیە[٤٨].

ج. إبراهيم التيميّ دەفەرموێت: ﴿ما عَرَضتُ قَولي عَلى عَمَلِي إلاّ خَشيتُ أن أكونَ مُكَـــذِّبًا﴾[٤٩].

واتە: هیچ كاتێك قسەكانم نەداوە بەڕووی كردەوەكانمدا ئیللا لـەوە ترسـاوم كـە مـن كەسـێكی درۆزن بم (واتـە: ئـەوەی دەیڵێم لەكاری چاكە و فەرمان بە كردنی دەكەم خۆم نەیكەم، یان بە خەڵكی بڵێم كاری خراپە مەكەن كەچی خۆم بیكەم).

د. ئیمامی حەسەن (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: ﴿ما خَافَه إلاّ مُؤمِنٌ وَلا أَمِنَهُ إلاّ مُنافِقٌ﴾[٥٠].

واتە: هیچ لە ڕیا ناترسێت مەگەر ئیماندار، وە هیچ لە ڕیا ئەمین نییە مەگەر كەسێكی دووڕوو.

هـ. ئیمامی عُمر (رضي الله عنه) بـە حذيفةی فـەرموو: ﴿نَشدتُكَ بِاللهِ هَل سَمّاني لَكَ رَسولُ اللهِ ﷺ مِنهُم "يعني مِنَ المُنافقينَ"؟ قالَ: لا. وَلا أُزَكِّي بَعدَكَ أحَدًا﴾[٥١].

واتە: ئەی حذيفة سوێندت دەدەم بە خوای پەروەردگار ئایا پێغەمبەر (ﷺ) ناوی منی هێنـا لـە كۆمـەڵی دووڕووەكـان یـان نا؟ حذيفة فەرمووی: نەخێر، بەڵام دوای تۆ ئەو شایەتییە بۆ كەس نادەم.

و. گێڕدراوەتەوە لە أبوالدّرداء كـە فەرموویـەتی: ﴿اللّهُمَّ إنّي أعوذُ بِكَ مِن خُشُوعِ النِّفاقِ" قِيلَ: وَما خُشُوعُ النِّفاقِ؟ قالَ: أن تَرى البَدَنَ خاشِعًا وَالقَلب لَيسَ بِخاشِعٍ﴾[٥٢].

واتە: ئەی خوای پەروەردگار پەنات پێ دەگرم لـە خشوعی دووڕوویی، ووتـرا: خـشوعی دووڕوویـی چـی یـە؟ فـەرمووی: دەبینیت كەسێك لاشەی خاش و مل كەچە بەڵام دڵی وانییە (واتە: بە لاشە زۆر مل كەچ و لە خوا ترس دیـار بێـت بـەڵام بـە دڵ وا نەبێت).

ز. وە هەروەها لێی گێڕدراوەتەوە كە فەرموویـەتی: ﴿لأَنْ أَستَيقنَ أنَّ اللهَ تَـــقَبَّلَ لِي صَلاةً واحِدَةً أحَبُّ إليَّ مِنَ الدُّنيا وَما

---

[٤٦] ابن ماجه، كتاب الزهد، باب: التوقي في العمل، ١٤٠٤/٢، برقم ٤١٩٨، والترمذي، كتب تفسير القرآن، بابٌ: ومن سورة "المؤمنون"، ٣٢٧/٥، برقم ٣١٧٥، وصححه الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة برقم ١٦٢، وفي صحيح ابن ماجه، ٤٠٩/٢.

[٤٧] رواه البخاري معلقًا مجزومًا به، قال ابن حجر: وصله ابن أبي خيثمة في تاريخه. انظر: فتح الباري ١١٠/١.

[٤٨] **بڕوانە**: عمدة القاري (٢٧٥/١).

[٤٩] البخاري مع الفتح معلقًا ومجزومًا به، قال ابن حجر: وصله ابن أبي خيثمة في تاريخه. انظر: فتح الباري ١١٠/١.

[٥٠] البخاري مع الفتح، وقال ابن حجر: وصله جعفر الفريابي في كتاب صفة المنافقين، وصححه. انظر: الفتح ١١١/١.

[٥١] ابن كثير بنحوه، في البداية والنهاية ١٩/٥، وانظر: صفات المنافقين لابن القيم ص٣٦.

[٥٢] ذكره ابن القيم في صفات المنافقين ص٣٦.

فيها، إن الله يقول:﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾﴾ (المائدة: ٢٧)[٥٣].

واتـە: ئەگـەر بێگومـان بومایـە لـەوەی كـە خـوای پـەروەردگار تـەنها یـەك نوێـژێكی لـێم وەرگرتـووە ئـەوە بەلامـەوە خۆشەویستتر بوو لە هەموو دونیـاو ئـەوەی كـە تیایدایـە، لەبـەر ئـەوەی خـوای پـەروەردگار فەرموویـەتی: {إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ }واتە: خوای پەروەردگار خێرو چاكە و عیبادەت لەو كەسانە وەردەگرێت كە لە خوا دەترسـن و خۆیـان لـە خراپـەو تاوان بە دوورەگرن.

ح. عبد الرحمن بن أبي ليلى فەرموویـەتی: ﴿أدرَكتُ عِشرِينَ وَمائَةً مِنَ الأنصارِ مِن أصحابِ رَسولِ (ﷺ)، يُسأَلُ أحَدُهُم عَنِ المَسألَةِ، ما مِنهُم رَجُلٌ إلاّ وَدَّ أنّ أخاهُ كَفاهُ﴾[٥٤].

واتە: گەیشتم بە سەدو بیست كەس لـە هـاوەڵانی بـەڕێزی پێغەمبـەر (ﷺ) لـە پـشتیوانان، كاتێـك پرسـیاری بابـەتێك لـە یەكێكیان بكرایە، هەر یەكێك لەوان حەزی دەكرد براكەی وەڵامی بدایەتەوە (لە ترسی ڕیا).

٥. ڕاكردن لە سەرزەنشتی خوای پەروەردگار، چونكە یەكێك لە هۆكارەكانی ڕیاكردن بریتیە لە ڕاكردن لە سەرزەنشت و گلەیی خەڵكی، بۆیە كەسی ژیر ئەو كەسەیە دەزانێت ڕاكردن لە سەرزەنشتی خوای پەروەردگار لە پێشترە، لەبەر ئەوەی سەرزەنشتی خوای پەروەردگار چاكە و جوانیە، هەروەكو جارێكیان پیاوێك بە پێغەمبـەری (ﷺ) ووت: ﴿إنَّ مَـدحِي زَيـنٌ وَذَمِّي شَينٌ، فقال ﷺ "ذاكَ اللهُ "﴾[٥٥].

واتە: ئەگەر من ستایشی كەسێكم كـرد ئـەوا ستایشكراوە لای خـوای پـەروەردگار، وە ئەگـەر مـن سـەرزەنـشت و لۆمـەی كەسێكم كرد ئەوا سەرزەنشت كراوە لای خوای پەروەردگار، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەوەی ئەو سیفەتەی تیا بێت تـەنها خوای پەروەردگارە، نەوەك تۆ، واتە: ئەو پیاوە مەبەستی ئەوەبوو خۆی هەڵبكێشێت و گـەورەیی خـۆی دەربخـات بـەوەی كە ووتی[٥٦].

وە گومان لەوەدانیە ئەگەر بەندەیەكی موسڵمان لە خەڵكی ترساو ڕازیانی كرد بە توڕەیی خوای پەروەردگار، ئەوە خـوای پەروەردگار توڕە دەبێت لێی و وە خەڵكیشی لێ توڕە دەكات.

بۆیە ئەی بەندەی موسڵمان ئایا لە توڕەیی خەڵك دەترسیت؟ لە كاتێكدا ترسان لە خوای پەروەردگار لە پێشترە ئەگـەر تۆ بەندەیەكی ڕاستگۆیت لە ئیمان و باوەڕەكەتدا.

٦. زانین و شارەزا بوونی ئەو كارانەی كە دەبێتە مایەی ڕاكردنی شەیتان، لەبەر ئەوەی شەیتان سەرچاوەی هـەموو ڕیاو بەڵاو ناڕەحەتیەكە، بۆیە شەیتانی دوور لە ڕەحم بەزەیی خوای پەروەردگار لە زۆر شـت ڕادەكـات، لەوانـە: بـانگ دان، قورئان خوێندن، بردنی سوجدەی قورئان خوێندن (سُجدةُ التّلاوة)، پەنا گرتن بـە خـوای پـەروەردگار لـە شـەیتان، ووتنـی (بِسمِ اللهِ) لە كاتی دەرچون لە ماڵ، وە ووتنی (بِسمِ اللهِ) لە كاتی چوونە ناو مزگەوت لە گەڵ ئەو ویردانەی كە لە سـوننەتدا هاتووە، وە بەردەوام خوێندنی ویردەكانی بەیانیان و ئێواران، وە خوێندنی ویردەكانی دوای نوێژە فەرزەكان، وە خوێندنی هەموو ویردە شەرعیەكان[٥٧].

٧. زۆر كردنی كردەوە خێرو چاكەكان و پەرستنە نهێنیەكان و شاردنەوەیان، وەكو: شەونوێژ، خێری نهێنی، گریان لە

[٥٣] ذكره ابن كثير في تفسيره ٤١/٢، وعزاه إلى ابن أبي حاتم، والآية من سورة المائدة، الآية: ٢٧.

[٥٤] الدارمي في سننه ٥٣/١، وابن المبارك في الزهد، ١٤٠/١، برقم ٤٩.

[٥٥] أحمد في المسند ٤٨٨/٣، ٣٩٤/٦، من حديث الأقرع بن حابس ﷺ، وإسناده حسن، ورواه الترمذي وحسنه برقم ٣٢٦٣.

[٥٦] **بڕوانە**: تحفة الأحوذي (١٠٩/٩).

[٥٧] **بۆ زیاتر شارەزابوون لەم بابەتە، بڕوانە**: كتاب مقامع الشيطان في ضوء الكتاب والسنة لسليم الهـلالي، كـە بەڕاسـتی كیتـابێكی زۆر گـرنگ و بـە سـودە، والإخلاص لحسين العوايشة ص٥٧-٦٣.

ترسی خوای پەروەردگار لە شوێنێکی تەنیایدا، کردنی نوێژە سوننەتەکان، پاڕانەوە بۆ برایانی موسڵمان بە نهێنی و شاراوەیی، لەبەر ئەوەی خوای پەروەردگار بەندەیەکی لە خوا ترس و شاراوەی خۆش دەوێت، هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) سعد کوڕی أبي وقاص (ﷺ) دەفەرموێت: گوێم لە پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ) دەیفەرموو: ﴿إنَّ اللهَ يُحِبُّ العَبدَ التَّقيَّ الغَنيَّ الخَفيَ﴾(٥٨).

واتە: خوای پەروەردگار بەندەیەکی لە خوا ترسی دەوڵەمەندی شاراوەی خۆش دەوێت (دەوڵەمەند لە دڵ و دەروونداو، شاراوە لە کردنی ئەو کردەوە چاکانەی کە باش وایە بە نهێنی بکرێت).

٨. گوێ نەدان بە سەرزەنشت و ستایشی خەڵکی، لەبەر ئەوەی ئەم کارانە نەسودی هەیە و نە زیانیش، بەڵکو پێویستە بەندەی موسڵمان تەنها لە سەرزەنشتی خوای پەروەردگار بترسێت، وە تەنها دڵی بە بەخشش و ڕەحم و ستایشی ئەو خۆش بێت: ﴿قُلْ بِفَضْلِ ٱللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا۟ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ۝٥٨﴾ (يونس: ٥٨).

واتە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە موسوڵمانان بڵێ: بادڵ خۆش و شادمان بن بە فەزڵ و بەخشش و ڕەحمەتی خوایی (کە ئیسلام و قورئانی پیرۆز و سوننەتە) کە وابوو با تەنها بەوە دڵخۆش بن، دڵخۆشیان بەوە زۆر چاکترو باشترە لە هەموو ئەو سەروەت و سامانەی کە خەڵکی کۆی دەکەنەوە. بۆیە ووتەی زۆربەی زانایانی پێشین لەسەر ئەوەیە کە مەبەست بە ﴿بِفَضْلِ ٱللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ﴾ قورئانی پیرۆز و سوننەتەکانی پێغەمبەرە (ﷺ).

دەی کەوابوو ئەی بەندەی موسڵمان پشت هەڵکە لە سوپاس و ستایشی خەڵکی بێ پێویست بە لێی بە وێنەی کەسانی پشت هەڵکردوو لە دنیاو ڕوو کردووە دواڕۆژ، هەر کاتێك ئەمەت بۆ کرا و بۆت گونجا ئەوە نییەت پاککردنەوەت بۆ خوای پەروەردگار لەسەرئاسان دەبێت.

موسڵمانی خۆشەویست کاتێك دەتوانیت پشت هەڵبکەیت لە سوپاس و ستایشی خەڵکی: ئەگەر تۆ بە دڵنیایەوە زانیت ستایشی خەڵکی سودت پێناگەیەنێت، وە سەرزەنشتی خەڵکی زیانت پێناگەیەنێت و ناشیرینت ناکات، بەڵکو تەنها خوای پەروەردگار ئەوانەی بە دەستە، بۆیە پشت هەڵبکەیت لە سوپاس و ستایشی ئەوانەی کە ستایشیان جوانت ناکات، وە پشت هەڵ بکە لە سەرزەنشی ئەوانەی کە سەرزەنشتیان ناشیرینت ناکات، وە دەسەڵاتت بەسەر ئەم کارەدا نابێت تەنها بە ئارام گرتن و دڵنیایی نەبێت، بۆیە هەر کەسێك ئارام گرتن و دڵنیایی لە دەستدا، نموونەی وەکو کەسێك وایە کە دەیەوێت گەشتێك بە ناو دەریادا بکات بەڵام بێ کەشتی و پاپۆڕ.

موسڵمانی خۆشەویست سەیری ئەو کەسە بکە کە سەرزەنشت دەکات:

✵ ئەگەر ئەو کەسە کەسێکی ڕاستگۆ بێت لە سەرزەنشتەکەیدا، مەبەستی ئامۆژگاری کردنت بێت، ئەوە تۆ ئەو ئامۆژگارییەی لێ وەربگرە، لەبەر ئەوەی کەم و کوڕیەکانتی بۆ کۆکردۆتەوەو وەکو دیارییەك پێشکەشی کردویت، بۆیە تۆش لێی وەربگرە.

✵ وە ئەگەر ئەو کەسەی کە سەرزەنشتت دەکات کەسێکی ڕاستگۆ نەبێت لە سەرزەنشتەکەیدا، ئەوە خۆی تووشی درۆ و تاوان کردووە و تۆش سودت لێی بینیوە، لەبەر ئەوەی ئاگاداری کردویتەتەوە لە خراپەکانت لە کاتێکدا خۆت ئاگات لێی نەبووە، وە ئەو تاوانانەی بە بیر هێناویتەتەوە کە خۆت لە یادیانت کردووە.

✵ ئەگەر ئەو کەسەی کە سەرزەنشتت دەکات بە درۆ ئەو سەرزەنشتەت دەکات و بۆتی هەڵبەستووە، ئەوە تۆی موسڵمان ئەگەر ئەو تاوانەشت تیا نەبێت ئەوە بێگومان هەڵەو تاوانی ترت تێدایە، بۆیە لەم کاتەدا یادی نازو نیعمەتەکانی خوای پەروەردگار بکە بەسەرتەوە کە ئەو کەسە درۆ هەڵبەستە ئاگاداری هەموو کەم و کوڕی و تاوانەکانت نییە، وە ئەو

(٥٨) رواه مسلم، كتاب الزهد، ٤/٢٢٧٧، برقم ٢٩٦٥.

درۆیەی کە بۆت هەڵبەستراوە دەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکانت ئەگەر ئارامی لەسەر بگریت و چاوەڕێی پاداشتی خوای پەروەردگار بیت، وە پێویستە بزانیت ئەو کەسە درۆ هەڵبەستە خۆی تووشی تاوان کردووە و خۆی تووشی تورەیی خوای پەروەردگار کردووە، بۆیە تۆ لەو باشتر بە عافی بکەو لێی خۆش ببە ﴿أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾﴾ (النور: ٢٢).

واتە: ئایا پێتان خۆش نییە و حەزناکەن خوای پەروەردگار لێتان خۆش ببێت و عافتان بکات (بەڵێ)، خوای پەروەردگار زۆر لێخۆش بوو زۆر بەبەزەییە.

٩. یادکردنی مردن و کورتی هیواو ئاوات، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِۖ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَۗ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾﴾ (آل عمران: ١٨٥).

واتە: هەموو نەفس و ڕوح لەبەرێك دەبێت بمرێت، وە لە ڕۆژی دواییدا پاداشت وەردەگرنەوە لەسەر کردەوەکانتان، بۆیە هەرکەسێك لە ئاگری دۆزەخ ڕزگاری بێت و دەر بچێت (ئەگەر بە گاوەڵکێش بێت) و بچێتە بەهەشتەوە ئەوە بێگومان سەرفرازو ڕزگار بووە، وە ژیانی دونیا هیچ نییە تەنها لەزەتێکی کاتی و بەسەر چووی هەڵخەڵتێنەرە.

وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًاۖ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌۢ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌۢ ﴿٣٤﴾﴾ (لقمان: ٣٤).

واتە: هیچ کەسێك (نەفسێك) نازانێت بەیانی چی دەکات (لە کارو کاسبی و هەڵس و کەوت)، هیچ کەسێك (نەفسێك) نازانێت کەی و لە چی شوێنێك دەمرێت، خوای پەروەردگار زۆر شارەزایە بە ئاشکراو نهێنی هەموو کارەکان.

١٠. ترسان لە مردنی دواڕۆژ خراپی، بەندەی موسڵمان دەبێت زۆر بترسێت لەوەی کە کردەوە ڕیاکانی کۆتا کردەوەکانی بێت و کۆتایی ژیانی بێت (بەو کردەوە ڕیاییەوە بمرێت) بۆیە گەورەترین زیان و خەسارەمەندی ئەو کارەیە، لەبەر ئەوەی مرۆڤەکان لە ڕۆژی دواییدا لەسەر ئەو کردەوەیە زیندوو دەبنەوە کە لە دونیادا لە سەری ژیاون و لەسەریشی مردوون، خەڵکی زیندوو دەکرێنەوە لەسەر نییەتەکانیان لە دواڕۆژدا، وە باشترینی کردەوەکان کۆتاییەکەیەتی.

١١. هاوڕێیەتی کردنی کەسانی نییەت پاك و لە خوا ترسان، چونکە کەسانی نییەت پاك و لە خوا ترسان بێبەشت ناکەن لە خێرو چاکە، وە دەبنە پێشەنگ و پێشەوای چاکە بۆت، بەڵام کەسانی ڕیابازو هاوەڵ بڕیاردەران دەتسوتێنن لە ئاگری دۆزەخدا ئەگەر شوێنی کردەوەکانیان بکەویت.

١٢. پارانەوەو پەنا بردنە بەر خوای پەروەردگار تا پەنات بدات لە ڕیا، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فێری کردوین ئەم دوعایە بخوێنین، هەر وەك دەفەرموێت: «يا أيُّها النّاس اتَّقُوا هذا الشِّركَ، فإنَّهُ أخفَى من دَبيبِ النَّمل، فقالَ بَعضُ الصَّحابَةِ: كَيفَ نَتَّقيهِ وَهُو أخفَى مِن دَبيبِ النَّملِ يا رسولَ اللهِ؟ قالَ: قولوا: اللّهُمَّ إنّا نَعوذُ بِكَ أن نُشرِكَ بِكَ شَيئًا نَعلَمُهُ وَنَستَغفِرُكَ لِما لا نَعلَمُهُ»[٥٩].

واتە: ئەی موسڵمانان خۆتان بپارێزن لەو شیرك و هاوەڵ بڕیاردانە کە شاراوەترە لە شوێن پێی میروولە، هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویان: چۆن خۆمانی لێبپارێزین لە کاتێکدا شاراوەترە لە شوێن پێی میروولە؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بڵێن: ئەی پەروەردگارمان پەنات پێدەگرین کە بچوکترین هاوەڵت بۆ بڕیاربدەین و بشزانین، وە پەنات پێدەگرین لەو تاوانەی (شیرکەی) کە ئەنجامی بدەین و نەیزانین .

١٣. بەندەی موسڵمان هەوڵ بدات و حەز بکات کە خوای پەروەردگار یادی بکات لە بیری نەکات، وە پێشخستنی یادی خوای پەروەردگار بەسەر ستایشی بەندەکاندا، ﴿فَٱذْكُرُونِيٓ أَذْكُرْكُمْ ﴿١٥٢﴾﴾ (البقرة: ١٥٢).

---

[٥٩] أخرجه أحمد ٤٠٣/٤، وإسناده جيد، وغيره، وانظر: صحيح الجامع ٢٣٣/٣، وصحيح الترغيب والترهيب للألباني ١٩/١.

واتە: بەردەوام یادم بکەم منیش یادتان دەکەم و لە بیرتان ناکەم.

وە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمودەیەکی قودسیمان لە خوای پەروەردگارەوە بۆ دەگێڕێتەوە کە فەرموویەتی: ﴿أنا عِنـدَ ظَـنِّ عَبدِي بِي وَأنا مَعَهُ إذا ذَكَرَنِي، فإن ذَكَرَنِي فِي نَفسهِ ذَكَرتُهُ فِي نَفسي، وَإن ذَكَرَنِي فِي مَلأٍ ذَكَرتُهُ فِي مَلأٍ خَير مِنهُم، وَإن تَقَرَّبَ إليَّ شِبرًا تَقَرَّبتُ إليهِ ذِراعًا، وإن تَقَرَّبَ إليَّ ذِراعًا تَقَرَّبتُ مِنهُ بَاعًا، وإن أتانِي يَمشِي أتَيتُهُ هَروَلَةً﴾[٦٠].

واتە: من لە گەڵ گومانی بەندەکەمدام کە پێم دەبات وە لەگەڵیدام کاتێك یادم دەکات (بە زانیاری و دەسەڵات لە گەڵیدایە) بۆیە هەرکاتێك ئەو بەندەیەم لە نەفسی خۆیدا یادی کردم، ئەوە منیش لە نەفسی خۆمدا یادی دەکەم، وە ئەگەر یادی کردم لە ناو کۆمەڵێکدا، ئەوە من یادی دەکەم لە ناو کۆمەڵێکدا کە زۆر چاکترو باشترن لەوان، وە ئەگەر ئەو بەندەیەم بستێك لێم نزیك ببێتەوە ئەوە من باڵێك لێی نزیك دەبمەوە (زیاتر بە هانایەوە دێم)، وە ئەگەر ئەو بەندەیەم باڵێك لێم نزیك ببێتەوە ئەوە من هەنگاوێك لێی نزیك دەبمەوە، وە هەر کاتێك ئەو بەندەیەم هات بۆ لام (ڕووی کردە من و عیبادەتی منی کرد) ئەوە من زیاتر لێی نزیك دەبمەوە (بە عیلم و زانیاری و بە هاناوە هاتنی). خوای پەروەردگار پشتیوانمان بێت[٦١].

١٤. چاو نەبوون لەو شتانەی کە لە ژێر دەستی خەڵکیدایە، چونکە نییەت پاکی و حەز بوون بە سوپاس و ستایش و حەز بوون بەو شتانەی کە لە لای خەڵکییە لە دڵێکدا کۆ نابنەوە، مەگەر وەکو کۆبونەوەی ئاوو ئاگر، یان بزن مژۆك و ماسی (ئەمانەش مەحاڵن)، بۆیە موسڵمانی خۆشەویست هەر کاتێك نەفست داوای نییەت پاکی لێکردیت ئەوە یەکەمجار ڕوو بکەرە تەماح و سەری ببڕە بە چەقۆی بێئومێد بوون لەوانەی کە لە لای خەڵکی هەن، کاتێك دەتوانی بە ئاسانی تەماح بوون بەو شتانەی کە لای خەڵکی هەیە سەرببڕی، ئەگەر زانیاری و دڵنیاییەکی تەواوت هەبوو بەوەی کە هەر شتێك تۆ حەزت پێیەتی ئیللا بە دەست خوای پەروەردگارە، وە گەنجینەی هەموو کارەکان لە ژێر دەستی خوای پەروەردگار دایە و بە دەست هیچ کەس نییە جگە لەو، وە هیچ شتێك بەدەستت نایەت مەگەر لای خوای پەروەردگارەوە بێت[٦٢].

١٥. زانین و شارەزابوونی بەروبوم و سوودو پاشەڕۆژە چاکەکانی نییەت پاکی لە دونیاو دواڕۆژدا، لەو بەروو بوم و سودانە: نییەت پاکی هۆکارە بۆ سەرکەوتنی ئەم ئوممەتە، هۆکارە بۆ ڕزگار بوون لە سزای خوای پەروەردگار، هۆکارە بۆ بەرزی پلەو پایە لە دونیاو دواڕۆژدا، هۆکارە بۆ سەلامەت بوون لە سەرلێشێواوی لە دونیادا، هۆکارە بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار ئەو بەندەیەی خۆش بوێت و فریشتەکانیش خۆشیان بوێت، هۆکارە بۆ بوونی ناوی باش، هۆکارە بۆ لا چوون و نەمانی تەنگ و چەڵەمەو ناخۆشی دونیاو دواڕۆژ، هۆکارە بۆ دڵ ئارامی و هەست کردن بە بەختەوەری ژیان، هۆکارە بۆ بەرگەگرتن و هەڵگرتنی هەموو ناخۆشی و ناڕەحەتیەکان، باوەڕ جوان و ڕازاوە دەکات لە ناو دڵدا، هۆکارە بۆ گیرابوونی پاڕانەوە، هۆکارە بۆ بەدەست هێنانی نازو نیعمەت و موژدەی دڵخۆش کەر لە ناو گۆڕدا، خوای پەروەردگار پشتیوانی هەموو لایەکمان بێت[٦٣].

بۆیە موسڵمانی خۆشەویست ئەگەر ڕازی بوونی خوای پەروەردگارت دەوێت، ئەگەر سەرفرازی و ڕزگار بوون و خۆشەویستی خوای پەروەردگار دەوێت، ئەوا هەوڵبدە نییەتت پاك بکەوە بۆ خوای پەروەردگار و دوور بکەوەو ڕابکە لە ڕیا.

---

[٦٠] متفق عليه من حديث أبي هريرة رضي الله عنه: البخاري واللفظ له، كتاب التوحيد، ٢١٦/٨، برقم ٧٤٠٥، ومسلم، كتاب الذكر والدعاء، باب الحث على ذكر الله، ٢٠٦١/٤، برقم ٢٦٧٥.

[٦١] **بۆ ئەوانەی پێشوو بڕوانە:** منهاج القاصدين ص٢٢١-٢٢٣، **وە** كتاب الإخلاص لحسين العوايشة ص٤١-٦٤، **وە** الرياء ذمه وأثره السيئ في الأمة لسليم الهلالي ص٦١-٧٢، **وە** الإخلاص والشرك الأصغر للدكتور عبد العزيز بن عبد اللطيف، ص١٣.

[٦٢] **بڕوانە:** الفوائد لابن القيم ص٢٦٧-٢٦٨.

[٦٣] **بڕوانە:** كتاب الإخلاص للعوايشة ص٦٤-٦٦.

لە کۆتاییدا داواکارم لە خوای پەروەردگار کە مـن و تـۆو سـەرجەم بانگـەوازکاران و پێـشەوایان و موسـڵمانان بـە گـشتی بپارێزێت لەو تاوان و بەڵا ترسناکە، آمـــــــــین.

ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم .

=====================

ماڵپەڕی بەھەشت
www.ba8.org
لە دوعای خێر بێ بەشمان مەکەن